

Ks. TOMASZ WIELEBSKI

ADHORTACJA *CHRISTUS VIVIT* INSPIRACJĄ DLA ROZWOJU DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY W POLSCE

*Post-synodal apostolic exhortation Christus vivit of the holy Father
Francis as the inspiration for the pastoral ministry of the young people*

Papież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium* zauważył, że duszpasterstwo młodzieżowe, tak jak byliśmy przyzwyczajeni, ucierpiałoby w zderzeniu ze zmianami społecznymi¹. Rozwijając dalej swoją diagnozę, podkreślił, że w zwyczajnych strukturach młodzieży często nie znajdują odpowiedzi na swoje niepokoje, potrzeby i zranienia². Podobna diagnoza dotycząca duszpasterstwa młodzieży znalazła się w jego adhortacji apostołskiej *Christus vivit*, będącej owocem synodu biskupów obradującego w Watykanie w październiku 2018 roku pod hasłem *Młodzi, wiara i rozeznanie powołania*. Papież pisząc tam, że duszpasterstwo młodzieżowe w formie, w jakiej zwykliśmy je prowadzić, doznało naporu zmian społecznych i kulturowych, zauważył jednocześnie, że ludzie młodzieży w tradycyjnych strukturach często nie znajdują odpowiedzi na swoje niepokoje, potrzeby, problemy i zranienia³. W perspektywie diagnoz papieskich koniecznym staje się poszukiwanie nowego kształtu duszpasterstwa młodzieży tak, aby właściwie odpowiadało ono na jej potrzeby, uwzględniając wielorakie konteksty współczesnego świata kształtujące osobowość młodych ludzi.

Autor artykułu, inspirując się nauczaniem Franciszka zawartym w adhortacji apostołskiej *Christus vivit*, postanowił podjąć się zadania

¹ Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, Watykan 2013, nr 105.

² Tamże.

³ Franciszek, Adhortacja *Christus vivit*, Watykan 2019, nr 202.

wskazania kierunkowych działań dotyczących rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce. Punktem wyjścia w prowadzonych rozważaniach jest koncepcja duszpasterstwa młodzieży zawarta w powyższej adhortacji, która będzie zestawiona zarówno z obrazem młodzieży w Polsce, jak też z realizowanym w naszym kraju duszpasterstwem. Owocem refleksji ma być wytyczenie kierunkowych działań na przyszłość.

Trudno w ramach krótkiego artykułu przedstawić w wyczerpujący sposób obraz polskiej młodzieży, jak też realizowanego w naszym kraju duszpasterstwa młodzieży, unikając zarówno zarzutu o brak subiektywizmu, jak też całościowego spojrzenia. Autor, aby uniknąć takich zarzutów, postanowił sięgnąć do raportu przygotowanego w 2017 roku przez Radę ds. Duszpasterstwa Młodzieży KEP w ramach przygotowań do XV Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów *Młodzież, wiara i rozeznawanie powołania*⁴. Ten raport, będący pol-

⁴ W ramach przygotowania do XV Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów w 2018 roku wśród młodzieży i duszpasterzy na całym świecie zostały przeprowadzone przez Kościoły lokalne specjalne ankiety. Znalazły się tam pytania dotyczące, między innymi, oczekiwań młodych wobec Kościoła, zaangażowania w Jego życie oraz oceny prowadzonego duszpasterstwa. *Dokument Przygotowawczy Synodu Biskupów o młodzieży* przedstawiony w Watykanie 13.01.2017 roku składał się z trzech części. W pierwszej znalazło się zaproszenie do *wysłuchania się rzeczywistość*, druga ukazała znaczenie rozeznawania w świetle wiary tak, aby dokonywać wyborów odpowiadających woli Bożej i dobru osoby, natomiast trzecia skoncentrowała się na działalności duszpasterskiej wspólnoty kościelnej. Na końcu dokumentu znalazł się, składający się również z trzech części, kwestionariusz. Pierwsza jego część dotyczyła danych statystycznych, natomiast w drugiej znalazło się 18 pytań skierowanych do Kościołów lokalnych dotyczących, między innymi, charakterystyki młodzieży, sposobów jej wysłuchiwanie w kontekście oczekiwań wobec Kościoła, jak też poszukiwania tych, którzy nie praktykują swojej wiary, obszarów uczestnictwa w życiu wspólnoty kościelnej, rodzajów zrzeczeń instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych, sposobów towarzyszenia w odczytywaniu powołania. W ankiecie po 15. pytaniach ogólnych znalazły się pytania specyficzne dla konkretnych regionów geograficznych, na które mieli odpowiedzieć tylko ich mieszkańcy. Trzecia część ankiety miała na celu podzielenie się z całym Kościołem trzema interesującymi doświadczeniami z różnych regionów świata, dotyczącymi praktyki towarzyszenia i rozeznawania powołania. C. Parzyšek, *Przygotowanie do*

skim dokumentem presynodalnym, który do tej pory nie był opublikowany (!!!), zawiera całościowy obraz duszpasterstwa młodzieży realizowanego w Polsce⁵. Choć od jego powstania minęły już trzy lata, to wiele zawartych tam opinii i spostrzeżeń jest nadal aktualna. Warto podkreślić, że opierając się na odpowiedziach uzyskanych z wszystkich polskich diecezji, w sposób całościowy ukazuje stan polskiego duszpasterstwa młodzieży. Warto się z nim zapoznać, planując kierunki rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce.

Podejmując refleksję nad przyszłością duszpasterstwa młodzieży w Polsce, trzeba zdefiniować jego istotę. Biskup A. Długosz pisze w *Leksykonie teologii pastoralnej*, że jest to *posługa zbawcza Kościoła wobec młodzieży szkolnej, pozaszkolnej, akademickiej, pracującej i pielgrzymkowej, która realizowana jest poprzez formy duszpasterstwa zwyczajnego: przepowiadanie słowa Bożego, katechezę szkolną i parafialną, duszpasterstwo liturgiczne (...), posługę pasterską, a także formy duszpasterstwa nadzwyczajnego: specjalnego i specjalistycznego. Duszpasterstwo specjalne realizowane jest poprzez małe wspólnoty skupiające młodzież, należące do ruchów apostołskich, organizacji katolickich, liturgicznej służby ołtarza oraz innych grup parafialnych. Młodzieżowe duszpasterstwo specjalistyczne obejmuje młodzież nieprzystosowaną i niedostosowaną społecznie, a zwłaszcza młodzież*

synodu biskupów Młodzież, wiara i rozeznawanie powołania, październik 2018 r., „Collectanea Theologica” 87(2017) nr 3, s. 211-218.

Kościół w Polsce, odpowiadając na apel Sekretariatu Synodu, przeprowadził wiosną 2017 roku w poszczególnych diecezjach specjalną ankietę diagnozującą stan młodzieży i realizowanego wśród niej duszpasterstwa. Część diecezji wysłała ankietę do parafii, inne powierzyły zebranie odpowiedzi określonym grupom, a w niektórych zbierano odpowiedzi wprost od młodzieży drogą internetową. Ankieta trafiła również do ruchów i stowarzyszeń młodzieżowych, a także do osób pełniących posługę wśród osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, między innymi wśród więźniów i osób bezdomnych. Rada ds. Duszpasterstwa Młodzieży KEP na podstawie wszystkich otrzymanych danych z poszczególnych diecezji przygotowała, we współpracy z ISKK SAC, specjalny raport, który został przesłany do Watykanu jesienią 2017 roku.

⁵ *Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska, bmw 2018-w zbiorach autora.*

dotkniętą (...) *nalogami*⁶. Definiując duszpasterstwo młodzieży, należy zwrócić uwagę na jego cel. Według przywoływanego autora celem duszpasterstwa młodzieży jest *ukształtowanie nowego człowieka w Chrystusie, doprowadzenie do dojrzałości w wierze* tak, aby stawali się oni Jego świadkami, a także *rozwój w wymiarze religijnym, intelektualnym, etycznym, emocjonalnym i społecznym*⁷. Autor podkreśla, że chodzi o pogłębienie wiary, wprowadzenie w życie modlitwy, kształtowanie świadomości apostołskiej, uczenie oceny rzeczywistości w duchu ewangelicznym, pomoc w formacji sumień i podejmowania współpracy z innymi ludźmi dla dobra wspólnego. Autor zauważa też, że duszpasterstwo młodzieży pełni także funkcję wychowawczą, wspomagając rodzinę i szkołę⁸.

Z powyższej definicji wynika, że duszpasterstwo młodzieży obejmuje szereg różnych grup młodzieży różniących się między sobą w wielu wymiarach. Warto w tym kontekście postawić pytanie o to, *kim jest młodzież*. W potocznym rozumieniu *młodość* jest pojęciem szerokim, obejmującym czas od dojrzewania do osiągnięcia dorosłości. Autor w swoich rozważaniach przyjął podział wiekowy zaproponowany w Instrumentum laboris przez Sekretariat Synodu poświęcony młodzieży umiejscawiający ją w przedziale wiekowym od 16 do 29 roku życia⁹.

Autor mając świadomość tego, że nie sposób wyczerpująco i całościowo objąć podejmowaną problematykę, pragnie swoim tekstem pobudzić czytelników, szczególnie młodzież oraz duszpasterzy, do wejścia na drogę *synodalnego rozważania i współtworzenia*.

⁶ A. Długosz, *Młodzieży duszpasterstwo*, w: red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 511.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ Instrumentum laboris synodu na temat młodzieży, Watykan 2018, nr 6 <https://ekai.pl/dokumenty/instrumentum-laboris-synodu-nt-mlodziezy/> (dostęp 13.07.2020).

1. Duszpasterstwo młodzieży w świetle adhortacji *Christus vivit*

Franciszek, zarysowując w *Christus vivit* ogólną koncepcję duszpasterstwa młodzieży, podkreśla, że ponieważ sami ludzie młodzi, wspierani towarzyszeniem i kierownictwem, są jego twórcami, to nie należy proponować podręcznika czy poradnika do jego prowadzenia, ale *skorzystać z ich sprytu, pomysłowości i wiedzy na temat wrażliwości, języka i problemów innych młodych* (203). Według niego młodzi mają odgrywać w większym stopniu czynną rolę w propozycjach duszpasterskich (202).

Przed wytyczaniem dróg rozwoju duszpasterstwa młodzieży należy podjąć refleksję nad przyczyną braku zainteresowania młodych Bogiem, religią i Kościołem. Franciszek jest wielkim realistą w tym względzie. Pisze on o zbyt dużym zainteresowaniu się Kościoła samym sobą, skandalach seksualnych i ekonomicznych, nieprzygotowaniu kapłanów do posługi wśród młodzieży, braku *staranności w przygotowywaniu homilii i głoszeniu słowa Bożego*, trudnościach Kościoła w uzasadnianiu stanowiska doktrynalnego oraz etycznego, bierności młodych (39-40). Odpowiedzią na taką sytuację ma być *pokorne słuchanie Kościoła* i rozpoznawanie *światła* w tym, co inni o Nim mówią (41).

Franciszek zauważając, że na Synodzie *pojawiło się wiele konkretnych propozycji zmierzających do odnowienia duszpasterstwa młodzieżowego i uwolnienia go od schematów, które nie są już skuteczne, ponieważ nie nawiązują dialogu z obecną kulturą młodych* (208), wskazuje na pewne generalne linie i fundamenty, na jakich to duszpasterstwo winno się dziś opierać.

Według Franciszka *duszpasterstwo młodzieży obejmuje dwie główne linie działania*. Jedną z nich jest *poszukiwanie, zaproszenie, wezwanie, które przyciągałoby młodych ludzi do doświadczenia Pana*, natomiast drugą jest *wzrost, rozwój procesu dojrzewania tych, którzy już przeżyli to doświadczenie* (209).

Charakteryzując pierwszą linię działania, papież podkreśla, że *sami młodzi mają zdolności do znalezienia atrakcyjnej drogi prowadzącej do innych*. Wymieniając różne stosowane przez nich metody i formy: festiwale, zawody sportowe, ewangelizacja w sieciach

społecznościowych poprzez wiadomości, piosenki, filmy apeluje, aby pobudzać ich i dawać im taką swobodę działania, *aby z entuzjazmem podejmowali aktywność misyjną w środowisku młodzieżowym* (210). W tym kontekście zwraca on uwagę na rolę pierwszego przepowiadania, które może *rozbudzić głębokie doświadczenie wiary podczas rekolekcji wywierających wpływ na całe życie, w rozmowie w barze, w przerwie na uczelni lub poprzez jedną z niezgłębianych dróg Boga* (210). Według papieża w poszukiwaniu drugiego człowieka ważny jest stosowany język, który ma być językiem *bliskości, bezinteresownej, relacyjnej i egzystencjalnej miłości, która dotyka serca, dociera do życia, rozbudza nadzieję i pragnienia* (211). Papież, zwracając uwagę na konieczność głoszenia kerygmatu w języku używanym przez dzisiejszą młodzież, zauważa, że *cała formacja chrześcijańska jest przede wszystkim pogłębieniem kerygmy, która przybiera coraz większą i coraz lepszą postać*. Rozwijając dalej swoją myśl, papież podkreśla, że *duszpasterstwo młodzieżowe powinno zawsze obejmować wydarzenia pomagające odnowić i pogłębić osobiste doświadczenie miłości Boga i żywego Jezusa Chrystusa, korzystając z różnych źródeł: świadectw, pieśni, chwil adoracji, przestrzeni refleksji duchowej z Pismem Świętym, a także za pomocą różnych bodźców poprzez sieci społecznościowe*. Według papieża *radosne doświadczenie spotkania z Panem nigdy nie powinno zostać zastąpione przez swoistą „indoktrynację”* (211, 214).

Pisząc z kolei o realizacji drugiego kierunku działania w duszpasterstwie młodzieży, jakim jest wzrost, Franciszek przestrzega przed takimi spotkaniami „formacyjnymi”, w których *poruszane są jedynie kwestie doktrynalne i moralne*. Zauważając, że przekaz wielu treści doktrynalnych dotyczących zła współczesnego świata, Kościoła, nauki społecznej, czystości w małżeństwie, kontroli urodzeń i innych problemach sprawia, że *wielu młodych się nudzi, zatracą ogień spotkania z Chrystusem i radość z pójścia za Nim*, papież apeluje o ograniczenie treści doktrynalnych na rzecz pobudzania i zakorzeniania młodych ludzi *w doświadczeniu wielkiej miłości* (212). Papież, nie negując roli formacji doktrynalnej i moralnej, która powinna być częścią każdego projektu edukacyjnego służącemu rozwojowi ludzi młodych, zwraca uwagę na konieczność skoncentrowania się na *pogłębieniu kerygmatu*,

podstawowego doświadczenia spotkania z Bogiem przez Chrystusa umarłego i zmartwychwstałego, jak też na wzroście w miłości braterskiej, życiu wspólnotowym, w służbie (212-213).

Według Franciszka w planie duszpasterstwa młodzieżowego powinny się znaleźć takie *środki i zasoby*, które pomogą młodym *wzrastać w braterstwie, by żyli jak bracia, pomagali sobie nawzajem, tworzyli wspólnotę, służyli innym, byli blisko ubogich*. Papież zauważa, że *jeśli braterska miłość jest „nowym przykazaniem” (J 13, 34), (...) „doskonałym wypełnieniem Prawa” (Rz 13, 10) (...) tym, co najlepiej ukazuje naszą miłość do Boga, to powinna ona zajmować ważne miejsce we wszelkim planie formacji i rozwoju młodzieży* (215).

Papież, pisząc o środowiskach związanych z duszpasterstwem młodzieży, zauważa, że we wszystkich instytucjach Kościoła trzeba *znacznie bardziej rozwijać i umacniać (...) zdolność do serdecznej gościnności, ponieważ wielu przybywających ludzi młodych znajduje się w sytuacji głębokiego osierocenia, dorastając w świecie popiołów, doświadczając nieciągłości, eliminacji i upadku podstawowych pewników oraz czując się dziećmi porażki*. Franciszek, szczegółowo charakteryzując sytuację ludzi młodych i przeżywane różne trudne sytuacje egzystencjalne (72-77), podkreśla szczególnie brak doświadczenia ojcostwa (113), zauważa, że takie doświadczenia dotyczą także ludzi dorosłych. Apeluje on, aby *parafia i szkoła oferowały drogi bezinteresownej miłości i promocji, afirmacji i rozwoju* (216). Zwraca też uwagę na konieczność tworzenia *domu, czyli rodziny, uczenia się odczuwania jedności z innymi (...), budowania więzi przez proste, codzienne gesty, które wszyscy możemy wykonywać*. Zauważając, że *tworzenie domu potrzebuje współpracy wszystkich*, zwraca uwagę na konieczność modlitwy o cierpliwość i uczenia się przebaczenia (217).

Według Franciszka instytucje kościelne powinny *oferować młodym stosowne miejsca, którymi mogliby zarządzać według swego uznania i gdzie mogliby swobodnie wchodzić i wychodzić, (...) które byłyby dla nich gościnne i gdzie mogliby spontanicznie i ufnie iść na spotkanie innych młodych, zarówno w chwilach cierpienia czy nudy, jak i wtedy, gdy chcą świętować swoje radości*. Zauważa, że takimi miejscami są *niektóre oratoria oraz inne ośrodki młodzieżowe, będąc środowiskami,*

w których młodzi przeżywają doświadczenia przyjaźni i zakochania, gdzie się spotykają, mogą wspólnie słuchać muzyki, dzielić czas rekreacji, sportu, a także wymieniać się swoimi refleksjami czy razem się modlić, z pewnym wsparciem i różnymi propozycjami. Według papieża w ten sposób realizuje się głoszenie „jednej osoby drugiej osobie”, którego nie można zastąpić żadnymi zasobami czy strategią duszpasterską (218). Papież podkreślając, że przyjaźń i relacje, często w grupach mniej lub bardziej zorganizowanych, stwarzają okazję do wzmocnienia umiejętności społecznych i relacyjnych w kontekście, w którym nie jest się ocenianym i osądzanym, zauważa, że doświadczenie grupowe jest także wielką okazją do dzielenia się wiarą i do wzajemnej pomocy w dawaniu świadectwa (219). Franciszek jednocześnie przestrzega młodych przed izolacją i traceniem kontaktu ze wspólnotami parafialnymi, ruchami i innymi instytucjami kościelnymi, zauważając, że jeżeli są one otwarte, żywe w wierze, pragnące promieniować Jezusem Chrystusem, radosne, wolne, braterskie i zaangażowane, to będą drogami, w których młodzi czują, że możliwe jest pielęgnowanie cennych relacji (220).

Pisząc o różnych obszarach rozwoju duszpasterstwa młodzieży, papież z uznaniem wypowiada się o funkcjonowaniu grup, w których młodzi uczą się umiłowania milczenia i zażyłości z Bogiem (...) oraz gromadzą się na adorację Najświętszego Sakramentu lub modlitwę słowem Bożym. Zaznacza, że trzeba pomóc ludziom młodym otworzyć się na propozycje kontemplacyjne, znajdując odpowiednie style i sposoby, aby pomóc im wejść w doświadczenie modlitewne i wydarzenia sakramentalne, wykorzystując najintensywniejsze okresy roku liturgicznego, a szczególnie Wielkiego Tygodnia, Zesłania Ducha Świętego i Bożego Narodzenia (224). Zwraca też uwagę na fakt, że szczególną okazją do rozwoju młodych ludzi, ich otwartości na dar wiary i miłości jest służba. Podkreślając, że wielu młodych ludzi pociąga możliwość pomocy innym, zwłaszcza dzieciom i ubogim, zauważa, że często jest ona pierwszym krokiem do odkrycia lub ponownego odkrycia życia chrześcijańskiego i kościelnego. Według papieża wielu ludzi młodych jest znużonych naszymi programami formacji doktrynalnej, a także duchowej, domagając się możliwości bardziej aktywnego uczestnictwa w działaniach, które czyniłyby coś dla ludzi (225).

Franciszek zauważa, że ważną rolę w duszpasterstwie młodzieży powinny też odgrywać różne formy wyrazu artystycznego, takie jak teatr, malarstwo oraz muzyka, w której są oni stale zanurzeni. Według papieża *język muzyki stanowi także bogactwo duszpasterskie, będące wyzwaniem szczególnie dla liturgii i jej odnowy, a śpiew może być wielkim bodźcem dla drogi ludzi młodych* (226). Według Franciszka ważną rolę dla młodzieży zajmuje także *uprawianie sportu, którego potencjału wychowawczego i formacyjnego Kościół nie powinien lekceważyć i w którym powinien być silnie obecny* (227). Papież zwraca również uwagę na kontakt ludzi młodych ze *światem stworzonym*, podkreślając ich *wrażliwość na ochronę środowiska*, przywołując harcerzy i różne grupy organizujące *dni na łonie natury, kempingi, wędrowniki, wyprawy i kampanie ochrony środowiska*. Według niego *jeśli są one prowadzone w duchu świętego Franciszka z Asyżu, to (...) mogą wytyczać drogę prowadzącą do szkoły powszechnego braterstwa i modlitwy kontemplacyjnej* (228). Zwracając uwagę na szereg możliwości służących ewangelizacji młodzieży, papież podkreśla, że *niezależnie od przemian historycznych i drażliwości ludzi młodych, istnieją dary Boga, które są zawsze aktualne, zawierające moc przekraczającą wszystkie epoki i wszystkie okoliczności: słowo Pana zawsze żywe i skuteczne, obecność Chrystusa w Eucharystii, która nas karmi, oraz sakrament przebaczenia, który nas wyzwala i umacnia*. Papież zauważając, że nie można zapomnieć o świadectwie świętych Kościoła oraz nauczaniu wielkich mistrzów duchowych, zwraca uwagę na konieczność respektowania poszczególnych etapów życia młodzieży tak, aby zaprosić ich do tych źródeł nowego życia (229).

Ukazując wielość metod i form duszpasterstwa młodzieżowego, papież zwraca uwagę na internet i media społecznościowe. Zauważając, że stworzyły one nowy sposób komunikowania się, tworzenia więzi, dając możliwość dialogu i spotkań, jak też dostępu do informacji i wiedzy, podkreśla, że wielu młodych ludzi spędza w nich dużo czasu. Według Franciszka są one *nieodzowną przestrzenią, aby dotrzeć i angażować ludzi młodych także w inicjatywy i działania duszpasterskie* (87).

Franciszek, podkreślając znaczenie *zwykłej pracy duszpasterskiej* wypełnianej przez parafie i ruchy według określonych schematów, apeluje o realizację, mającego swój specyficzny styl i metodologię, *młodzieżowego duszpasterstwa ludowego*. Według papieża jest ono duszpasterstwem *bardziej elastycznym*, pobudzającym w miejscach, w których przebywają młodzi, przez *naturalnych przewodników* i różne *charyzmaty*. Apeluje on o to, *aby nie stawiać wielu przeszkód, norm, kontroli i ram obowiązkowych dla tych młodych ludzi wierzących, którzy są naturalnymi liderami w sąsiedztwie i różnych środowiskach*. Według Franciszka trzeba im umiejętnie towarzyszyć, ufając *trochę bardziej fantazji Ducha Świętego, który działa tak, jak chce* (230). Pisząc o wsparciu *liderów ludowych*, mających zdolność włączania w duszpasterstwo *młodzieży najuboższych, słabych, ograniczonych i zranionych* oraz doświadczających krzyża, apeluje, aby uczyć ich *dostrzegać uczucia ludzi* tak, *aby stawali się ich rzecznikami i działali na rzecz ich promocji* (231). Franciszek pisząc o ludziach młodych, *którzy nie dorastali w rodzinach lub instytucjach chrześcijańskich i znajdują się na drodze powolnego dojrzewania*, zauważa, że *musimy pobudzać „dobro możliwe”, nie domagając się duszpasterstwa młodzieży aseptycznego, czystego, nacechowanego ideami abstrakcyjnymi, dalekimi od świata i zachowanymi od wszelkiej zmyzy*. Grozi to sprowadzeniem Ewangelii do *propozycji mdłej, niezrozumiałej, dalekiej, oddzielonej od kultur młodzieżowych i dostosowanej jedynie do młodzieżowej elity chrześcijańskiej, która czuje się inną, ale która faktycznie płynie w izolacji bez życia i płodności* (232). Według Franciszka nie można wspomnianej młodzieży tłumaczyć *zestawem reguł, które dają niepełny i moralizatorski obraz chrześcijaństwa*, ale *inwestować w ich odwagę i wychowywanie do wypełniania swoich obowiązków* (233).

Papież apeluje, aby tworzyć duszpasterstwo młodzieżowe zdolne do tworzenia takich *obszarów integracyjnych*, w których będzie miejsce dla *wszystkich rodzajów młodych*, w których można doświadczyć tego, że jesteśmy *Kościółem o drzwiach otwartych*. Trzeba wykazywać się postawą otwartości wobec osób pragnących spotkać się z *prawdą objawioną przez Boga*, przeżywających różne wątpliwości, urazy, problemy, szukających swojej tożsamości (234). Zauważając, że często

trwamy zamknięci w naszych środowiskach, do których nie dociera głos osób mających inne wizje życia, wyznających inne religie lub deklarujących, że są poza perspektywą religijną, podkreśla, że *wszyscy ludzie młodzi, nikogo nie wykluczając, są w sercu Boga, a zatem także w sercu Kościoła* (235). Według papieża wzorem dla duszpasterstwa młodzieżowego pozwalającego ustrzec się przed elitarnością i pozwalającym być duszpasterstwem „ludowym”, jest postawa Jezusa wobec uczniów z Emaus (Łk 24, 13-35) (236-237). Papież pisząc o duszpasterstwie młodzieżowym, podkreśla znaczenie różnych przejawów pobożności ludowej, zwłaszcza pielgrzymek, które *nie powinny być otaczane pogardą, ale proponowane i pobudzane*. Według Franciszka pobożność ludowa *jest uprawnionym sposobem przeżywania wiary, będąc wyrazem spontanicznej działalności misyjnej Ludu Bożego* (238).

Franciszek, zwracając uwagę na fakt, że *duszpasterstwo młodzieżowe musi być zawsze duszpasterstwem misyjnym*, podkreśla, że *młodzi bardzo się ubogacają, gdy pokonują nieśmiałość i znajdują odwagę, by pójść odwiedzić domy, i w ten sposób nawiązują kontakt z życiem ludzi, uczą się patrzeć poza granice swojej rodziny i grupy, zaczynają rozumieć życie w szerszej perspektywie*. Zauważa także, że zaangażowanie misyjne młodych umacnia ich wiarę i poczucie przynależności do Kościoła (240). Papież w sposób szczególny wskazuje na konieczność prowadzenia przez młodych duszpasterstwa misyjnego w znanych im dobrze sieciach społecznościowych, apelując, aby *wypełnili je Bogiem, braterstwem i zaangażowaniem* (241).

Papież podkreśla konieczność towarzyszenia, z poszanowaniem wolności, młodym ludziom przez ludzi dorosłych, wskazując szczególnie na koordynację duszpasterstwa młodzieży i duszpasterstwa rodzin w procesie powołaniowym (242). Również wspólnoty mają im towarzyszyć, patrząc *na młodych ze zrozumieniem, uznaniem i miłością*, unikając nieodpowiadającym ich wiekowi wymaganiom doskonałości lub stałego osądu (243). Papież zauważając, że umiejętnie, mające wartość teologiczną i duszpasterską, związane ze słuchaniem towarzyszenie wymaga *przygotowania wykwalifikowanych osób konsekrowanych i świeckich*. W kontekście braku osób doświadczonych i oddanych posłudze towarzyszenia zauważa się potrzebę takiego

przygotowania do niej mężczyzn i kobiet, jak też odnowienia form posługi kapłańskiej oraz zweryfikowania jej priorytetów. Według Franciszka *charyzmat słuchania, który Duch Święty rodzi we wspólnotach, mógłby także otrzymać jakąś formę uznania instytucjonalnego dla posługi kościelnej* (244). Szczególnie należy towarzyszyć ludziom młodym będącym potencjalnymi liderami, odpowiednio ich formując i przygotowując, dbając o rozwój dla nich programów formacyjnych. W tym kontekście papież podkreśla, że *brakuje wzorców kobiecych liderek w przestrzeni Kościoła*, podkreślając także, że seminarzyści oraz osoby konsekrowane powinny mieć większą możliwość towarzyszenia młodym liderom (245).

Ważną rolę w towarzyszeniu młodym powinny także odgrywać instytucje edukacyjne Kościoła, które są wspólnotowym środowiskiem pozwalającym właściwie ich ukierunkować. Według papieża *bezpodstawnie ograniczyłyby swoją funkcję, jeśli ustanowiłyby ścisłe kryteria dopuszczenia uczniów i studentów lub ich pozostawiania*, co pozbawiałoby wielu młodych towarzyszenia pomagającego im w ubogaceniu życia (247). Ponieważ wśród tych instytucji ważną rolę odgrywa szkoła, będąc właściwą platformą docierania do dzieci i młodzieży oraz *szczególnym miejscem promocji osoby dlatego*, na co zwraca uwagę Franciszek, *wspólnota chrześcijańska zawsze poświęcała jej wielką uwagę, kształcąc osoby nauczające i kadrę kierowniczą, czy też tworząc swoje szkoły, różnych rodzajów i stopni*. Papież zauważa, że *szkoła, w kontekście wyników duszpasterstwa skoncentrowanego na nauce religii, które często okazuje się niezdolne do wzbudzenia trwałych doświadczeń wiary, potrzebuje pilnej samokrytyki*. Píše też, że *są szkoły katolickie, które wydają się być zorganizowane tylko po to, aby trwały, mając lęk przed zmianami*. Według papieża szkoła nie może być zamieniona w „bunkier” chroniący przed błędami „zewnętrznymi”. Ma ona pomóc uczniom w *stawianiu się osobą silną, zintegrowaną, biorącą czynny udział w życiu i zdolną do dawania* (221). Papież zauważa, że *przy odnowieniu i ożywieniu szkół i uniwersytetów „w wyjściu” misyjnym należy uwzględnić kryteria wskazane w Konstytucji apostoelskiej Veritatis gaudium: doświadczenie kerygmatu, dialog na wszystkich poziomach, interdyscyplinarność*

i transdyscyplinarność, promowanie kultury spotkania, pilna potrzeba „tworzenia sieci” i opcji na rzecz najuboższych, tych, których społeczeństwo odrzuca i odrzuca, dbając zarazem o zdolność integrowania umiejętności głowy, serca i rąk (222).

Papież podkreśla, że *nie możemy oddzielić formacji duchowej od formacji kulturowej. Zauważając, że Kościół zawsze starał się stworzyć dla młodych przestrzeń dla najlepszej kultury, apeluje: nie powinienn z tego rezygnować, ponieważ ludzie młodzi mają do tego prawo. Rozwijając swoją myśl, pisze: zwłaszcza dzisiaj prawo do kultury oznacza ochronę mądrości, czyli wiedzy ludzkiej i ucztowiczającej. Podkreślając, że nazbyt często jesteśmy uwarunkowani banalnymi i przemijającymi wzorcami życia, które pobudzają do pogoni za tanim sukcesem, dyskredytując poświęcenie, wpajając ideę, że studiowanie jest nieprzydatne, jeśli nie daje od razu czegoś konkretnego, zauważa, że nauka służy do stawiania sobie pytań, do tego, by nie dać się znieczulić banalności, do poszukiwania w życiu sensu. Nawiązując do mitu o Odyseuszu, apeluje: trzeba domagać się prawa do tego, aby nie dać się zdominować licznym syrenom, które obecnie odwracają uwagę od tego poszukiwania. Odyseusz, aby nie dać się uwieść śpiewowi syren, które czarowały żeglarzy, powodując, że rozbijali się o skały, przywiązał się do masztu i zatkał uszy towarzyszom podróży. Przywołując z kolei Orfeusza, zauważa, aby oprzeć się śpiewowi syren, uczynił coś innego: zagrał melodię piękniejszą, która oczarowała syreny. Konkludując, papież pisze o wielkim zadaniu: odpowiadać na paralizujące śpiewki konsumpcjonizmu kulturowego (223).*

Franciszek zauważa, że młodzi oczekują od osób im towarzyszącym tego, że będą one *wiernym chrześcijaninem, zaangażowanym w Kościele i w świecie, stale dążącym do świętości, nie wydającym osądów powiernikiem, aktywnie słuchającym potrzeb młodych ludzi i na nie odpowiadającym, osobą głęboko kochającą i świadomą siebie, a także znającą swoje ograniczenia oraz radości i cierpienia związane z duchową wędrówką. Według młodzieży szczególnie istotną cechą przewodnika jest umiejętność uznania swojego człowieczeństwa, uwzględniająca popełniane błędy i mającą świadomość swojej grzeszności. Młodzież podkreśla, że przewodnicy nie powinni kierować nią*

jak biernymi naśladowcami, ale wędrować razem z nimi, *pozwalając im być aktywnymi uczestnikami wędrówki*. Powinni on także *uszanować wolność związaną z procesem rozeznawania i zapewnić młodym narzędzia niezbędne na tej drodze*. Przewodnik ma całym sercem wierzyć w to, że *młody człowiek jest zdolny do uczestnictwa w życiu Kościoła, pielęgnując ich ziarna wiary, nie oczekując natychmiastowych owoców działania Ducha Świętego*. Według młodzieży *rola przewodnika nie jest i nie może być zarezerwowana tylko dla księży i osób konsekrowanych*-mogą to zadanie podejmować także ludzie świeccy. Wszyscy przewodnicy mają być dobrze ukształtowani, stale angażując się w formację osobistą (246).

Duszpasterstwo młodzieżowe powinno pomagać w odczytywaniu i realizowaniu wielorakich *powołań* człowieka, szczególnie do świętości (249), przyjaźni z Chrystusem (250-252), konkretnej służby dla innych (253-258), miłości i rodziny (259-267), pracy (268-273), szczególnej konsekracji (274-277). Potrzeba jego rozeznawania, które wymaga *przezwyciężenia* samotności, ciszy i modlitwy (283). Według Franciszka dar powołania, będąc *wymagającym darem, zakłada*, tak inne *dary Boże, interakcję i aby się nim cieszyć*, trzeba *dużo włożyć i podjąć ryzyko, co pobudza do wzrostu i dokonywania wyborów* (289). Od różnych osób towarzyszących młodym ludziom w rozeznawaniu powołania, czyli *ścieżki życia*, do których należą kapłani, zakonnice i zakonnicy, a także wykwalifikowani młodzi ludzie, wymaga się trojkiej wrażliwości (291). Osoby, które towarzyszą młodym w rozpoznawaniu ścieżki ich życia, mają ich bezwarunkowo słuchać, pomagać w odróżnieniu łaski od pokusy oraz odkrywaniu impulsów *dokąd ten drugi naprawdę chce iść* (292-294). Mają one, szanując wolność swoich rozmówców, *pobudzać procesy i im towarzyszyć, a nie narzucać drogę* (295-297).

Koncepcja duszpasterstwa młodzieży ukazana przez Franciszka w *Christus vivit* powinna być punktem wyjścia w budowaniu kierunków jego odnowy i rozwoju w Kościołach lokalnych, zarówno na poziomie danego kraju, jak też poszczególnych diecezji oraz parafii. Zachowując niezmiennie priorytety wyznaczone przez Objawienie

oraz Magisterium, trzeba stawiać pytanie o ich realizację w zmiennej rzeczywistości, z uwzględnieniem uwarunkowań miejsca i czasu.

Autor przedstawi teraz, w oparciu o przygotowany przez Radę KEP ds. Duszpasterstwa Młodzieży dokument presynodalny, obraz młodzieży i realizowanego w Polsce duszpasterstwa. Jego treść, zestawiona ze wskazaniem Franciszka w *Christus vivit*, ma w perspektywie pomóc w odnowie i rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce.

2. Polska młodzież w świetle dokumentu presynodalnego

Prowadzenie każdego duszpasterstwa, a więc także duszpasterstwa młodzieży, domaga się najpierw naukowej refleksji obejmującej zarówno ukazanie jego podstaw teologicznych, jak też socjologicznych, psychologicznych, pedagogicznych itp. Ważną kwestią, o którą się pyta teologia pastoralna w swoich poszukiwaniach badawczych, jest diagnoza kondycji religijno-moralnej młodzieży, ukazanie charakterystycznych zjawisk związanych z wielorakim jego rozwojem oraz nakreśleniem społecznych i kulturowych uwarunkowań mających na niego wpływ¹⁰. Pozwala to w perspektywie na zbudowanie przez teologię pastoralną takiego modelu działalności pastoralnej, który będzie mógł być realizowany w konkretnych uwarunkowaniach duszpasterskich. Autor artykułu, sięgając do dokumentu presynodalnego Kościoła w Polsce, pragnie zwrócić uwagę na niektóre z cech polskiej młodzieży, które muszą być wzięte pod uwagę w planowaniu, a następnie realizowaniu w duszpasterstwie. Nie podejmuje on przy tym szczegółowo kwestii całościowego obrazu, w tym cech i kondycji religijnej oraz moralnej polskiej młodzieży, odsyłając czytelników do szczegółowych opracowań różnych autorów¹¹.

¹⁰ K. Świąś, *Obraz współczesnej młodzieży w Polsce*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2014 nr 2, s. 33.

¹¹ J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988-1998-2005-2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, Toruń, 2018; K. Koseła, *Dzisiejsza młodzież – czym różni się od młodzieży sprzed lat*, w: red. P. Ochotny, M.J. Tutak, T. Wielebski, *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, dz. cyt., s. 119-140; red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, *Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersum znaczeń. Nadania religijności młodzieży akademickiej*

Aby dobrze zrozumieć sposób myślenia i postępowania młodzieży, trzeba uwzględnić konteksty społeczno-kulturowe, które mają na nią wpływ. Dokument presynodalny zwraca uwagę na toczący się proces globalizacji *otwierający społeczeństwo na nowe zjawiska, wartości, postawy, tworząc sytuację pluralizmu*¹². Według dokumentu globalizacja wymusza na młodzieży podejmowanie wielorakich decyzji, do których nie jest ona odpowiednio przygotowana. Młodzi ludzie muszą odnaleźć się w różnych, często nowych dla nich sytuacjach, wobec których nie posiadają żadnych, poza promowanymi w mediach, wzorców zachowań. Koncentrują się oni na sobie samych, swoich przeżyciach i potrzebach, co prowadzi do *postawy hedonistycznej konsumpcji*, która ma być dla nich *formą samorealizacji i samodoskonalenia, szczególnie cielesnego*¹³.

Dokument, charakteryzując rzeczywistość społeczną na poziomie kultury makrosocjalnej, zwraca uwagę na zanik równowagi *sacrum* między *fascinosum* i *tremendum*, na rzecz tego pierwszego. Według niego ma na to wpływ także wykorzystywanie motywów religijnych w różnych, także pozareligijnych sytuacjach (walentynki, prezenty, rodzinne uroczystości). Z drugiej strony media pomijając treści *stricte* religijne, tworzą *negatywny obraz instytucji kościelnych*. Młodzież spotyka się z, niezwiązanym z żadną religią, nowym rodzajem duchowości, która łączy ludzi. Z kolei w prowadzonej narracji podkreśla się, że religia ich dzieli. Młodzi stają w konfrontacji z nowymi wzorcami kulturowymi oraz postępującą prywatyzacją życia religijnego, która nie tylko nie pozwala na składanie świadectwa wiary, ale wręcz ją marginalizuje, negując jej wartość¹⁴.

w latach 1988-1998-2005-2017, Warszawa 2018; M.J. Tutak, *Charakterystyka religijności polskiej młodzieży obecnej w duszpasterstwie na podstawie badań uczestników Światowych Dni Młodzieży w Krakowie*, w: red. R.F. Sadowski, *Młodzież i jej świat. Kościół i Ojczyzna*, Warszawa 2020, s. 50-65.

¹² *Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska*, dz. cyt., s. 7.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, s. 7.

Dokument podkreśla, że młodzież ulegając wpływow mediów oraz rówieśników, musi odnaleźć się w społeczeństwie wymuszającym na niej pogoń za sukcesem, czemu sprzyja lansowanie stylu życia szybkiego i łatwego, bez stałych zasad. Są oni wcześniej zmuszani do podjęcia decyzji o wyborze drogi zawodowej, będąc od okresu dorastania skoncentrowani na zdobywaniu wykształcenia, budowaniu pozycji społecznej i stabilizacji zawodowej czy mieszkaniowej. Rodzi to sytuację, w której młodzi bardzo wcześniej wchodzą na ścieżkę samodzielności, będąc zmuszeni do łączenia studiów z pracą bądź wyjazdu za granicę. Skutkiem takiej sytuacji jest przemęczenie i brak czasu na samorozwój, ale także zerwanie bliskich więzi z najbliższymi, szczególnie rodziną¹⁵.

Dokument zwraca uwagę na zaburzone relacje młodzieży z rodziną, wskazując zarazem konsekwencje tego faktu. Zauważa on, że wielu młodych ludzi wychowywało się w rodzinach o różnych dysfunkcjach, do których zalicza eurosieroctwo, osłabione relacje międzyrodzinne, ponowne związki rodziców, zaburzony obraz ojca. Wszystko to powoduje, że młodzież na etapie dojrzewania jest obciążona bagażem trudnych doświadczeń, boleśnie odczuwając samotność, jak też nie mając ciągłości w przekazywaniu tradycji, wartości i wiary. Nie ma ona też zaufania wobec instytucji małżeństwa. Młodzieży brakuje wielorakich autorytetów, czego skutkiem jest ucieczka w świat wirtualnych przeżyć. Młodzi ludzie lękając się wyzwań, które, według nich, ich przerastają, uciekają w świat wirtualny, który jest dla nich światem bezpiecznym, *bez realnych konsekwencji*, dając *im możliwość ryzykowania, sprawdzania się i pozornego odkrywania swoich granic*¹⁶. Odpowiedzią na ten stan rzeczy ma być duszpasterstwo indywidualne, w ramach którego młodzież będzie miała też możliwość odczytywania swojego osobistego powołania¹⁷. Wymaga

¹⁵ Tamże, s. 7-8.

¹⁶ Tamże, s. 8.

¹⁷ Tamże, s. 13.

to jednak zaangażowania duszpasterzy, ich dyspozycyjności, chęci spędzania czasu z młodymi, jak i osobistego świadectwa życia¹⁸.

3. Obraz polskiego duszpasterstwa młodzieży

Polskie duszpasterstwo młodzieży jest rzeczywistością bogatą i złożoną. Zauważa się w nim wiele plusów, jak też minusów. Spróbujmy spojrzeć na jego obraz ukazany w dokumencie presynodalnym w kluczu trzech podstawowych funkcji Kościoła: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej (pasterskiej). Nie wolno rozdzielać wspomnianych wymiarów, które powinny być zawsze realizowane komplementarnie, na co zwraca uwagę papież Benedykt XVI¹⁹.

Funkcja prorocka, czyli przepowiadania dokonuje się zasadniczo przez głoszenie Słowa Bożego realizowanego w ramach homilii i katechezy, również z wykorzystaniem środków społecznego przekazu²⁰. Ponieważ dokument presynodalny nie omawia szczegółowo kwestii homilii, to warto sięgnąć po wyniki badań przeprowadzonych wśród uczestników ŚDM 2016 w Krakowie krytycznie oceniających kazania głoszone przez księży w ich parafiach. Badana młodzież wyraźnie wskazała na jakość kazań księży, których można posłuchać w internecie, od tych *zwyczajnych*, które słyszą w swoich parafiach. Ich zdaniem jakość kazania zależy od osobowości księdza. Są bowiem tacy duchowni, którzy zbierają wokół siebie rzesze ludzi, i są też tacy, którzy odpychają²¹.

Ważną rolę w duszpasterstwie młodzieżowym powinna odgrywać katechizacja, w tym, będąca jej częścią, szkolna lekcja religii. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* stwierdza, że *biorąc pod uwagę historyczne uwarunkowania oraz utwierdzoną przez ostatnie dziesięciolecia tradycję katechetyczną, należy szkolne*

¹⁸ Tamże, s. 23.

¹⁹ Benedykt XVI, Encyklika *Deus Caritas est*, Watykan 2006, nr 25.

²⁰ R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, Lublin 2002, s. 62-63.

²¹ W. Sadłoń, *Etapy socjalizacji religijnej i elementy postaw religijnych uczestników Światowych Dni Młodzieży w 2016 roku*, Warszawa 2016, s. 39, http://iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/ISKK_UKSW_SDM.pdf (dostęp 13.07.2020).

nauczanie religii traktować jako część katechezy, tj. jako specyficzną formę katechezy (PDK 82). Szkolna lekcja religii, która nie jest działaniem ściśle duszpasterskim, ma jednak do niego ściśle odniesienie, będąc częścią katechetycznej posługi Kościoła w Polsce²². Według dokumentu presynodalnego w polskiej szkole na lekcje religii uczęszcza przynajmniej 80% młodzieży²³. Podkreśla on, że przestrzeń szkoły dając możliwość obserwowania i słuchania ludzi młodych, dostarcza także okazji do kontaktu z osobami, które nie uczestniczą w procesie katechizacji i nie mają kontaktu z duszpasterstwem parafialnym, co jest okazją do indywidualnych rozmów oraz poznania osobowego oblicza Kościoła²⁴. Raport podkreśla także, że istotną cechą lekcji

²² P. Tomasik, *Lekcja religii – odpowiedzialna praca na rzecz polskiej szkoły*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2014 nr 2, s. 55.

²³ *Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska*, dz. cyt., s. 5. Z badań CBOS wynika, że od 2010 roku następuje spadek młodzieży uczęszczających w szkolnej lekcji religii. W 2010 roku takie uczestnictwo deklarowało 93% badanych, a w 2018 – 70%. Największy spadek uczestnictwa zauważa się w zasadniczych szkołach zawodowych (2013 – 83%, 2018 – 57%), technikach (2013 – 96%, 2018 – 77%) i liceach ogólnokształcących (2013 – 86%, 2018 – 68%). W lekcjach religii najczęściej uczestniczą uczniowie mieszkający na wsi (78%) i w miastach do 20 tysięcy mieszkańców (77%), a najrzadziej – mieszkańcy miast co najmniej półmilionowych (44%). Opinie dotyczące lekcji religii są mocno zróżnicowane. Za ciekawe uznaje je 33% respondentów, podkreślając, że chodzą na nie z ochotą. Z kolei 27% badanych twierdzi, że są one nudne i że nie dzieje się na nich nic ważnego. 39% badanych uważa, że są one takie, jak każde inne lekcje i niczym się nie wyróżniają. Lekcje religii częściej dobrze oceniają mieszkańcy mniejszych miejscowości, a także raczej uczniowie techników, liceów profilowanych i zasadniczych szkół zawodowych, niż liceów ogólnokształcących. Zob. CBOS, Krajowe Biuro Przeciwdziałania Narkomanii, *Młodzież 2018*, Warszawa 2019, s. 156-160. Warto też w tym miejscu przywołać ocenę lekcji religii dokonaną przez uczestników ŚDM w Krakowie w 2016 roku. Ich uczestnicy stwierdzili, że przekazują one niezbędną wiedzę, ale nie mają praktycznie wpływu na ich wiarę. Uważają też, że na jakość lekcji religii wpływa osobowość nauczyciela. Młodych pociąga osobiste świadectwo katechety. Zob. W. Sadłoń, *Etapy socjalizacji religijnej i elementy postaw religijnych uczestników Światowych Dni Młodzieży w 2016 roku*, dz. cyt., s. 39-41.

²⁴ *Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska*, dz. cyt., s. 5.

religii w szkole jest fakt, że uczestniczą w nich osoby, które deklarują się jako wierzące lub też niewierzące²⁵.

Ważną przestrzenią głoszenia słowa Bożego są rekolekcje i dni skupienia. Dokument zauważa, że są one dobrą okazją do wsłuchania się w sprawy ludzi młodych²⁶, poznania ich w grupie jak też indywidualnie²⁷, wrastania w wiarę i poszukiwaniu Boga²⁸, spotkania z duszpasterzami²⁹, pomocą w rozeznaniu życiowego powołania³⁰.

Dokument presynodalny zauważa, że w polskim duszpasterstwie młodzieży często wykorzystuje się media społecznościowe, za pomocą których informuje się o proponowanych inicjatywach duszpasterskich w parafii, działalności grup, spotkaniach ewangelizacyjnych, rekolekcjach itp³¹. Podkreśla też, że w Polsce bardzo dużą popularnością cieszą się rekolekcje internetowe, zazwyczaj prowadzone przez duszpasterzy młodzieżowych, jak też rozwijają się blogi i vlogi prowadzone przez ludzi młodych oraz duchownych. Internet i multimedia stają się narzędziem ewangelizacji i katechizacji poprzez aplikacje religijne. Istnieje wiele portali i forów internetowych, na których młodzi mają możliwość wymieniania poglądów, stawiania trudnych pytań, poznawania wartościowych stron internetowych³². Jest to miejsce nawiązywania wirtualnych relacji, włączania w dyskusje, wymiany poglądów, komunikowania swoich potrzeb, trudności, pretensji oraz pytań, w którym także można spotkać młodzież niepodlegającą bezpośredniemu oddziaływaniu duszpasterskiemu³³. Dokument, doceniając znacznie internetu w duszpasterstwie młodzieżowym, zauważa, że może on być miejscem poznawania sytuacji młodych i aktualnych trendów młodzieżowych oraz *pierwszego spotkania młodego człowieka*

²⁵ Tamże, s. 5.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, s. 25-26.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 14.

³⁰ Tamże, s. 25.

³¹ Tamże, s. 16.

³² Tamże, s. 17.

³³ Tamże, s. 5-6.

z Kościołem, który odpowie na jego pytania o wiarę czy wątpliwości egzystencjalne³⁴. Budujące się w ten sposób relacje wirtualne, dzięki odpowiedniemu zaangażowaniu i atrakcyjnej ofercie, mogą stać się początkiem realnej relacji. Doceniając znaczenie internetu w pracy duszpasterskiej, dokument zauważa, że wciąż mało zauważalnym problemem jest ucieczka wielu młodych ludzi w świat wirtualny zbudowany wokół gier czy seriali³⁵. Podkreślając, że wśród przyczyn, ale i skutków tego zjawiska należy wymienić samotność młodego pokolenia, dokument zauważa, że duszpasterstwo młodzieżowe nie szuka odpowiedzi na przyczyny tego zjawiska, nie mając także udziału w jego zapobieganiu³⁶.

Kościół urzeczywistnia funkcję kapłańską, czyli posługę uświęcenia przez sprawowanie sakramentów i sakramentaliów, właściwe przeżywanie roku liturgicznego i Liturgię Godzin³⁷. Raport presynodalny nie podając szczegółowych danych dotyczących udziału młodzieży w tego typu praktykach³⁸, porusza kwestie przygotowania

³⁴ Tamże, s. 17.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ J. Janicki, *Posługa uświęcania*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, dz. cyt., s. 264.

³⁸ Z różnych badań wynika, od połowy lat 90. XX wieku obserwuje się spadek młodzieży deklarującej udział w praktykach religijnych takich jak msze święte, nabożeństwa i inne spotkania religijne. Badania CBOS z 2018 roku pokazują, że w praktykach religijnych (mszach, nabożeństwach, spotkaniach religijnych) co najmniej raz w tygodniu uczestniczy w nich 35% uczniów, a kolejne 11% – przeciętnie raz lub dwa razy w miesiącu. Mniej niż jedna piąta młodych ludzi (18%) twierdzi, że praktykuje kilka razy w roku. Ponad jedna trzecia (35%) w ogóle nie uczestniczy w praktykach religijnych. Zob. CBOS, Krajowe Biuro Przeciwdziałania Narkomanii, *Młodzież 2018*, Warszawa 2019, s. 150-151. Z kolei badania ks. M. Mariańskiego prowadzone wśród młodzieży szkolnej od 1988 roku pokazują systematyczny spadek wielorakich praktyk religijnych. W 2017 roku 19% badanych informowało, że uczestniczy we mszy św. w każdą niedzielę (1988 – 34,3%), 22,1% – prawie w każdą niedzielę (1988 – 36,4%), 14% – około jeden lub dwa razy w miesiącu (1988 – 13,7%), 19,9% – tylko w wielkie święta (1988-7,1%), 12,5% – tylko z okazji ślubu, pogrzebu itp. (1988 – 1,6%); 9,2% – wcale nie uczestniczy (1988 – 3,1%). Widocznym jest, chociaż jeszcze nie dramatyczny, spadek praktyk niedzielnych wśród młodzieży. Jeżeli chodzi

do przyjęcia sakramentu bierzmowania, sprawowania sakramentu pokuty oraz przygotowania do małżeństwa, podkreślając, że młodzież ma okazję do uczestniczenia w katechizacji przed otrzymaniem sakramentów³⁹. Ukazując przygotowanie do bierzmowania w kontekście *rozeznawania sytuacji ludzi młodych*, podkreśla, że odbywa się ono w parafiach, będąc dla wielu *jedynym momentem bezpośredniego*

o przystępowanie młodzieży szkolnej do spowiedzi, to w 2017 roku 2,2% badanych informowało, że przystępuje do spowiedzi kilka razy w miesiącu (1988 – 0%), 32,4% – raz w miesiącu (1988 – 46,4%), 0,4% – kilka razy w roku (1988 – 3,3%), 33,8% – raz w roku (1988-27,1%), 10,2% – raz na kilka lat (1988 – 4,8), 5,2% – ani razu od kilku lat (1988 – 1,5%), 9,6% – wcale nie przystępuje (1988 – 2,1%). Łącząc cztery pierwsze odpowiedzi, otrzymujemy wskaźnik osób spowiadających się w roku 1988 roku na poziomie 76,8%, a w 2017 roku na poziomie 68,8% (różnica 8%). Konkludując, biorąc też pod uwagę inne wskaźniki religijności, można stwierdzić, że *Kościół powoli traci kontrolę nad życiem religijnym i moralnym jednostek oraz grup społecznych, w tym szczególnie młodzieży*. Zob. J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988-1998-2005-2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, Toruń, 2018, s. 28, 139-157. Zmienia się także zaangażowanie studentów w praktyki religijne. Z badań prowadzonych przez H. Zarembę wśród studentów od 1988 wynika, że w 2017 roku na mszy św. w każdą niedzielę było 17,3% badanych (1988 – 41,43%), 21,3% – prawie w każdą niedzielę (1988 – 21,4%), 13,6% – około jeden lub dwa razy w miesiącu (1988-12,6%), 19,8% – tylko w wielkie święta (1988 – 8,0%), 11,5% – tylko z okazji ślubu, pogrzebu itp. (1988 – 5,7%); 11,2% wcale nie uczestniczy (1988 – 7,1%). Jeżeli chodzi o przystępowanie studentów do spowiedzi, to w 2017 roku 1,5% badanych informowało, że przystępuje do spowiedzi kilka razy w miesiącu (1988 – 2,6%), 23,8% – raz w miesiącu (1988 – 46,4%), 28,5% – raz w roku (1988 – 34,3%), 12,2% – raz na kilka lat (1988 – 12%), 11,3% – ani razu od kilku lat (1988 – 4,9%), 11,1% – wcale nie przystępuje (1988 – 8,9%). Prowadzone badania pokazują, że widoczny jest, chociaż jeszcze nie dramatyczny, spadek praktyk niedzielnych wśród młodzieży studiującej, jak też korzystania z sakramentu pokuty. Konkludując, biorąc też pod uwagę inne wskaźniki religijności, można stwierdzić, że *Kościół traci młodzież studiującą*. Zob. S.H. Zaremba, *Uczestnictwo w kulcie jako kanał komunikacji z sacrum w projekcie płynnej nowoczesności*, w: red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, *Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersum znaczeń. Nadania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988-1998-2005-2017*, Warszawa 2018, s. 146-158.

³⁹ *Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz*. Polska, dz. cyt., s. 14.

z nią kontaktu⁴⁰. Dokument podkreśla także, że w wielu diecezjach przygotowanie do bierzmowania odbywa się w małych grupach, co daje szansę na wsłuchanie się w sprawy ludzi młodych⁴¹. Z kolei dokument, wspominając o sakramencie pokuty sprawowanym we wszystkich parafiach w tradycyjnych konfesjonalach, podkreśla, że młodzi zachęceni są do jego regularnego przeżywania, przykładowo przy okazji pierwszych piątków miesiąca⁴². Zauważa przy tym, że w ramach jego sprawowania dostrzega się *elementy osobistego kierownictwa duchowego*⁴³. Pisząc z kolei o przygotowaniu do małżeństwa, raport zauważa, że *w ostatnich latach rozpowszechniło się i jest coraz częściej akceptowane życie w związkach partnerskich*, wskazując, że *przez wielu ta forma życia jest wybierana dlatego, że brakuje wzorców życia rodzinnego lub z powodów ekonomicznych (np. brak funduszy na zaślubiny bądź obawa, czy uda się utrzymać rodzinę)*⁴⁴. Dokument zauważając, że celem przygotowania do małżeństwa jest wyrównywanie różnych dysfunkcji życia rodzinnego, apeluje, że *należy zadbać o budowanie poprawnych relacji opartych na szacunku i uczciwości oraz służbie drugiemu człowiekowi*. Dokument podkreśla także, że *umacniając wiarę w nierozzerwalność małżeństwa koniecznym jest propagowanie postawy oddania, miłości i służby*⁴⁵.

Realizacja funkcji pasterskiej, czyli królewskiej przejawia się w służebnym charakterze sprawowanych urzędów i posług, z uwzględnieniem działalności wielorakich zrzeszeń (grup, ruchów, stowarzyszeń i wspólnot), chrześcijańskim stylu życia związanym z apostołskim nastawieniem wszystkich ochrzczonych oraz diakonijnej działalności charytatywno-społecznej (Caritas)⁴⁶.

⁴⁰ Tamże, s. 5.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tamże, s. 20.

⁴³ Tamże, s. 19.

⁴⁴ Tamże, s. 15.

⁴⁵ Tamże, s. 8.

⁴⁶ R. Kamiński, *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997, s. 185-209.

Dokument przedsynodalny, podejmując kwestie działalności grup formacyjnych, zauważa, że są one jednym z ważniejszych miejsc wysłuchiwania ludzi młodych, w których mogą wymieniać poglądy i spostrzeżenia⁴⁷, pozwalając jednocześnie na ich *podmiotowe potraktowanie*⁴⁸. Dają one okazje do indywidualnego spotkania z duszpasterzem oraz do *doświadczenia wspólnoty z innymi wierzącymi*. Ich funkcjonowanie pokazuje, że młodzi chcą być ze sobą, konfrontować się i nawzajem poznawać, doświadczając atmosfery radości generowanej przez zabawę, rekreację i muzykę⁴⁹.

Dokument, odpowiadając na pytanie o instytucjonalne i pozainstytucjonalne zrzeszenia młodzieżowe odnoszące największy sukces w kręgach kościelnych w Polsce, wymienia i charakteryzuje ich różne typy. Wspomina on o *grupach kościelnych* pozwalających na budowanie *relacji przyjaźni, nastawionych na działanie, rozrywkę i zabawę*. Podkreśla także, że dużym zainteresowaniem cieszą się inicjatywy odpowiadające na potrzebę pogłębionej relacji z Bogiem oraz pozwalające młodym ludziom sprawdzić się fizycznie, wymagające dużego wysiłku, przykładowo wymieniając odprawiane w nocy drogi krzyżowe oraz piesze pielgrzymki. Dokument zauważa, że są to *grupy odpowiednio wypromowane, profesjonalnie prowadzone i umiejętnie wykorzystujące zdobycze technologii*⁵⁰. Charakteryzując z kolei *wspólnoty formacyjne*, dokument podkreśla, że oferują one, zawartą w procesie formacji, *konkretną wizję rozwoju*, przyciągając młodych swoim radykalizmem i zapewniając *poczucie budowania długotrwałych więzi i pełniejszych relacji*⁵¹. Mówi też o dających możliwość wyrażania uczuć i emocji *wspólnotach o profilu charyzmatycznym* dokument zauważając, że ich spotkania na poziomie krajowym, diecezjalnym czy dekanalnym mają charakter modlitewno-integracyjny, dając

⁴⁷ Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska, dz. cyt., s. 4.

⁴⁸ Tamże, s. 10.

⁴⁹ Tamże, s. 10-11.

⁵⁰ Tamże, s. 9-10.

⁵¹ Tamże, s. 10.

poczucie jedności i siły z bycia dużą wspólnotą. Dokument wspomina także o *wspólnotach charytatywnych* oferujących konkretne działania, w które młodzież może się angażować, pomagając innym, podkreślając, że w ten sposób *czują się oni potrzebni, podnosząc swoją samoocenę.* Dokument wymieniając i charakteryzując różne typy zrzeszeń młodzieżowych w Polsce, wskazuje także na organizacje patriotyczne odpowiadające na potrzebę zakorzenienia w tradycji i wartościach, pomagające w promocji autorytetów, pamięci o przodkach i wszelkie działania na rzecz Ojczyzny⁵². Uszczegóławiając prowadzony opis, dokument zauważa, że pośród różnych inicjatyw wskazywanych w poszczególnych diecezjach zwracano uwagę na powszechną obecność w parafiach Ruchu Światło-Życie, Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży oraz Drogi Neokatechumenalnej⁵³. Dokument zauważa też, że młodzież, która chcąc uczestniczyć we wspólnotach kościelnych, najczęściej wybiera Ruch Światło-Życie (Oaza), Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Liturgiczną Służbę Ołtarza, które mają sprecyzowany profil formacyjny⁵⁴. Młodzi wybierają też grupy skoncentrowane na działaniach apostołskich (Szkolne Koła Caritas, grupy nowej ewangelizacji), angażują się w inicjatywy misyjne (Koleźnicy Misyjni, Szkoła Animacji Misyjnej, Młodzi Misjom) i zapewniające rozwój osobisty (schole, harcerstwo). Dokument zauważa, że starsza młodzież studiująca w dużych miastach ma możliwość korzystania z duszpasterstwa akademickiego, jak też że zauważalny jest wzrost zainteresowania grupami modlitewnymi (koła różańcowe, kręgi biblijne) i formacyjnymi (Neokatechumenat, Ruch Czystych Serc)⁵⁵.

Dokument, oprócz charakterystyki zrzeszeń, w których działalność angażuje się polska młodzież, omawia innego rodzaju formy pracy duszpasterstwa młodzieży. Zwraca on uwagę na pielgrzymki, w których uczestniczą zwłaszcza maturzyści, przywoływane już re-kolekcje, warsztaty i obozy młodzieżowe, różnego rodzaju spotkania

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże, s. 11.

⁵⁴ Tamże, s. 14.

⁵⁵ Tamże.

młodych, spotkania ewangelizacyjne, podkreślając zarazem, że są one dobrą okazją do tego, aby *być z młodymi* całą dobę, poznając ich, a zarazem stwarzając im możliwość *poznania siebie*⁵⁶. Dokument podkreśla, że ważną rolę w polskim duszpasterstwie młodzieży odgrywa organizowane od ponad 20. lat corocznie ogólnopolskie Spotkanie Młodych Lednica 2000, będące całonocnym czuwaniem przed Zesłaniem Ducha Świętego. Biorący w nim udział dziesiątki tysięcy młodych ludzi poprzez stosowane tam różne metody i formy poznają inne sposoby *przeżywania wiary oparte na wrażeniach i entuzjazmie*⁵⁷. Dokument, wspominając także o Europejskich Spotkaniach Młodzieży Taize, w których uczestniczy co roku wiele tysięcy młodych ludzi, zauważa, że wokół tych spotkań w wielu parafiach wytworzył się ruch Taize, który gromadzi młodzież modlącą w tym duchu. Według dokumentu obydwie wspomniane inicjatywy łączy kilka istotnych cech. *Są to wydarzenia dobrze zorganizowane i odpowiednio nagłośnione przez media*, powszechnie dostępne. Podkreślając, że omawiane formy duszpasterskie poprzedza długofalowe, w tym duchowe, przygotowanie i że są później systematycznie kontynuowane, zauważa, że zwykle występują one jako integralna część duszpasterstwa młodzieży w parafiach lub na poziomie diecezjalnym⁵⁸.

Dokument szczególną uwagę poświęca Światowym Dniom Młodzieży, które odbyły się w Polsce w 2016 roku, zauważając, że w wielu miejscach przygotowanie do ich przebiegu stało się impulsem do ożywienia duszpasterstwa młodzieży⁵⁹. Widocznym jest fakt, że młodzież, która zaangażowała się w przygotowanie do ŚDM, została nieraz przy parafiach, włączając się w życie wspólnot. Dokument zauważa, że żyjąc wspomnieniami swoich doświadczeń, mobilizują oni siebie i duszpasterzy do podejmowania kolejnych wyzwań, co owocuje pogłębianiem życia duchowego przez wspólne rozważanie Ewangelii, odmawianie Liturgii Godzin, angażowaniem się w działalność

⁵⁶ Tamże, s. 5.

⁵⁷ Tamże, s. 17.

⁵⁸ Tamże, s. 18.

⁵⁹ Tamże.

wolontariacką⁶⁰. Dokument podkreśla też, że od wielu lat programy formacyjne dla młodzieży oparte są na orędziach papieży na kolejne ŚDM i że cały kraj bierze udział w duchowych przygotowaniach do tych wydarzeń⁶¹.

Dokument, doceniając rolę ŚDM, które nie tylko zaowocowały zdobyciem nowych znajomości i poznaniem obcych kultur, ale pozwoliły także na poszerzenie horyzontów patrzenia na świat, budowanie poczucia bliskości z drugim człowiekiem oraz różnorodność życia religijnego, podkreśla, że jednym z ważniejszych zadań duszpasterstwa młodzieży w Polsce jest podtrzymywanie zrodzonego w czasie ŚDM zapału, co wymaga systematycznej pracy i pełnego zaangażowania duszpasterzy⁶².

Dokument podkreśla, że ważną rolę w polskiej rzeczywistości ekklezjalnej odgrywają duszpasterstwa akademickie. Są one prowadzone są przez księży diecezjalnych, często oddelegowanych do typu pracy, lub przez wspólnoty zakonne. W ich ramach można się uczyć modlitwy, wspólne korzystać z sakramentów, doświadczyć formacji i towarzyszenia duchowego⁶³.

Dokument zauważa, że jednym z najistotniejszych elementów duszpasterstwa młodzieżowego jest *bycie blisko ludzi młodych i ich podmiotowe traktowanie*⁶⁴. Potrzebują oni obecności różnych osób w swoim życiu, osobistego towarzyszenia przy codziennych wyzwaniach i pełnego zaangażowania na drodze ich wzrastania⁶⁵. Chcą oni, aby obecni przy nich nauczyciele, duszpasterze i wychowawcy *byli z nimi*, słuchali ich, rozumieli i interesowali się ich sprawami⁶⁶. Powinni oni mieć świadomość dokonujących się w nich zmian, będąc otwarci na pomoc w kształtowaniu ich dojrzałej tożsamości, w której

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże, s. 19.

⁶² Tamże, s. 18.

⁶³ Tamże, s. 16.

⁶⁴ Tamże, s. 13.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Tamże.

życie religijne będzie jej istotnym elementem⁶⁷. Powinni oni mieć czas dla młodych ludzi, wykazując się pełną otwartością i rozumieniem ich sposobu myślenia, akceptując tworzącą się ich tożsamość. Jest to szczególnie ważne w perspektywie ich braków doświadczanych w życiu rodzinnym⁶⁸. Dokument zauważa, że skuteczną pomocą młodym ludziom w rozeznaniu ich miejsca w życiu i Kościele wiąże się z wyjściem *poza własne schematy i poważne potraktowanie ich wizji świata*⁶⁹.

Ważną rolę w duszpasterstwie młodzieży ma do odegrania duszpasterz. Dokument podkreśla, że budując relacje i będąc nieustannie obecnym wśród ludzi młodych, może on ich lepiej poznawać. Prowadzi to do budowania zaufania i bezpieczeństwa, przez co daje się młodzieży poczucie wsparcia i zrozumienia⁷⁰. Takie indywidualne podejście do każdego człowieka może prowadzić do tego, że będzie stawiał się on autorytetem w życiu młodzieży, ewangelizując ją swoją postawą⁷¹. Dokument zauważa, że duszpasterze starają się poznawać młodzież nie tylko w szkole podczas lekcji religii czy przygotowując ją do sakramentów bierzmowania i małżeństwa, ale także w internecie. Wykorzystują oni także do tego wydarzenia społeczności lokalnych (impresy sportowe i muzyczne), jak też przypadkowe spotkania na ulicy i w galerii handlowej⁷².

Dokument presynodalny zauważa, że do współtworzenia duszpasterstwa młodzieży należy zaprosić samą młodzież, która w większości

⁶⁷ Tamże, s. 6.

⁶⁸ Tamże, s. 13.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże, s. 6.

⁷¹ Tamże, s. 13. Potwierdzają to badania uczestników ŚDM 2016, którzy wskazują na ważną rolę duszpasterzy w religijnym dojrzwaniu młodzieży. To właśnie księża umożliwiają młodym doświadczenie religijne i wprowadzają ich w głębokie życie religijne. Młodzi są wdzięczni księżom za to, że służą im radą i rozmową. Jest to szczególnie ważne w okresie buntu, gdy mądry ksiądz może być wtedy dla młodych dużym autorytetem. Zob. W. Sadłoń, *Etapy socjalizacji religijnej i elementy postaw religijnych uczestników Światowych Dni Młodzieży w 2016 roku*, dz. cyt., s. 42-43.

⁷² Tamże, s. 14.

jest *ambitna, ma potencjał i wolę bycia aktywną*, co wynika z charakterystycznego dla okresu młodzieńczego buntu, idealistycznego pragnienia zmian. Dokument zauważa, że stanowi to potencjał, który należy umiejętnie wykorzystać, traktując poważnie ludzi młodych oraz ich pomysły⁷³. Dokument zauważa, że pozwalając działać młodym w przestrzeni kościelnej, dajemy im możliwość realizowania swoich talentów, odkrywania swojego potencjału, sprawdzania swoich umiejętności. Jest to doskonała okazja, by mogli oni w bezpiecznych warunkach i życzliwej atmosferze kształtować swoją tożsamość, określając jej granice⁷⁴. Pisząc o działalności grup, dokument zauważa, że często ludzie młodzi są nie tylko *odbiorcami oferty* zaproponowanej przez kapłanów, ale sami je animują, biorąc odpowiedzialność za realizację swoich pomysłów⁷⁵. Podkreśla też, że młodzi zaangażowani w życie religijne oddziałują na swoich rówieśników osobistym świadectwem, co też wiąże się z koniecznością formowania ich do działalności ewangelizacyjnej⁷⁶.

Warto podkreślić, że dokument presynodalny zauważa, iż młodzież, chcąc dzielić się swoją wizją świata w mniej lub bardziej sformalizowanych wspólnotach, potrzebuje budowania bliskich relacji z rówieśnikami, wobec których będzie mogła w bezpiecznych warunkach wyrażać swoje opinie, konfrontować je z innymi i umacniać swoją motywację, biorąc przykład z innych⁷⁷. Dokument zauważa, że różne grupy odpowiednio prowadzone w środowisku kościelnym, *mogą odpowiedzieć na deficytową dziś potrzebę przynależności, która daje poczucie więzi, akceptacji i oparcia*⁷⁸. Dokument podkreśla też, że według młodzieży wspólnoty powinny być *przestrzenią osobistego rozwoju, pogłębiania wiary, dyskusowania, modlitwy i studium biblijnego*. Młodzież domaga się od zrzeczeń, aby dawały im *konkretny*

⁷³ Tamże, s. 21.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ Tamże, s. 10.

⁷⁶ Tamże, s. 15.

⁷⁷ Tamże, s. 13.

⁷⁸ Tamże.

*pomysł na aktywność, w której będą mogli się sprawdzić, podejmując odpowiedzialność*⁷⁹. Wskazuje przy tym na ewangelizację jako jeden z obszarów, w którym może się zaangażować. Mając poczucie, że zna swoich rówieśników i wie, jak do nich wyjść, podkreśla, że chętnie pójdzie na peryferie ewangelizować, oczekując jednak zaufania od duszpasterzy i stworzenia atrakcyjnej oferty religijnej dla swoich kolegów, wobec których będą świadczyć o wierze⁸⁰.

Dokument presynodalny pokazuje różne minusy polskiego duszpasterstwa młodzieżowego: niedomogi w sposobie przekazu religijnego w ramach homilii i katechezy oraz prowadzonych rekolekcjach, zawężanie rozumienia powołania tylko do drogi życia zakonnego czy kapłańskiego, brak rozpowszechnionego na szerszą skalę kierownictwa duchowego, braki w działalności zrzeczeń, wady pewnej grupy księży. Autor dokona teraz omówienia wspomnianych braków duszpasterstwa młodzieży w Polsce, aby w perspektywie zaproponować modyfikację podejmowanych działań.

Dokument, oceniając sposób przekazu religijnego w homiliach i katechizacji, podkreśla, że młodzież *oczekuje jasnego przekazu wiary z zastosowaniem zrozumiałego języka i nowych metod komunikacji, opartych na przeżyciu, doświadczeniu, a nie jedynie na suchym wyłożeniu oderwanych od życia formuł*⁸¹. Według młodzieży taki sposób przepowiadania jest przyczyną nierozumienia prawd wiary i nauczania moralnego Kościoła, które są dla niej rzeczywistością abstrakcyjną. Dokument zauważa, że wbrew pozorom młodzi nie chcą ustępstw wobec nauczania Chrystusa i Kościoła, ale oczekują jego jasnej wykładni, w której *będzie mniej moralizowania i potępienia nieaprobowanych zachowań, a więcej tłumaczenia trudnych do zrozumienia i zaakceptowania zasad moralnych*⁸².

Doceniając znaczenie rekolekcji i dni skupienia prowadzonych dla młodzieży szczególnie w kontekście odkrywania powołania,

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ Tamże, s. 12.

⁸² Tamże.

dokument zauważa, że odznaczają się one małą kreatywnością duszpasterzy i mają zbyt teoretyczny charakter. Są one często prowadzone przez jedną osobę bez otwarcia się na pracę w ekipie, co wiąże się często z mówieniem jedynie o powołaniu do kapłaństwa lub do życia konsekrowanego danego zgromadzenia zakonnego bez pokazania różnorodności powołań w Kościele⁸³.

Dokument krytycznie odnosi się do prowadzonego w Polsce kierownictwa duchowego, zauważając, że nie jest ono czymś rozpozszechnionym na szerszą skalę⁸⁴. Dokument podkreśla, że chociaż jego elementy spotyka się w trakcie sprawowania sakramentu pokuty czy w trakcie indywidualnych rozmów podczas rekolekcji, dni skupienia i pielgrzymek i że coraz częściej zachęca się młodych ludzi do korzystania z niego, to nie ma odpowiednich struktur, w których mogłoby się ono odbywać⁸⁵. Dokument zwraca także uwagę na fakt, że słabością polskiego duszpasterstwa młodzieży w kontekście rozpoznawania powołania ludzi młodych jest ograniczenie jego rozumienia tylko jako wezwania do życia konsekrowanego (kapłańskiego bądź zakonnego). Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest takie przedstawianie istoty powołania w ramach realizowanych w Polsce głównych inicjatyw powołaniowych: modlitwy o powołania, niedziele powołaniowe, koła przyjaciół powołań⁸⁶. Dokument zauważa, że jedynie we wspólnotach formacyjnych (grupy, stowarzyszenia itp.), w zależności od ich charyzmatu, podejmowany jest temat *powołania w odniesieniu do drogi życiowej* (kapłaństwa, konsekracji, małżeństwa), nie utożsamiając go z wyborem drogi zawodowej⁸⁷. Dokument, doceniając wymienione już wcześniej wielorakie inicjatywy duszpasterstwa powołaniowego, wskazuje jednak na fakt, że oprócz zawężania istoty powołania, jest *ono słabe, mało angażujące i okazjonalne*⁸⁸.

⁸³ Tamże, s. 26.

⁸⁴ Tamże, s. 19.

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Tamże, s. 15.

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ Tamże, s. 16.

Część krytycznych uwag dokumentu dotyczy działalności różnego typu zrzeżeń. Doceniając rolę wspólnot formacyjnych w procesie rozwoju młodzieży, zauważa on, że stawia się im *zarzut ekskluzywizmu: często tworzą się z nich hermetycznie zamknięte środowiska, które nie dopuszczają osób z zewnątrz*⁸⁹. Charakteryzując z kolei wspólnoty o wyraźnym profilu charyzmatycznym, w których młodzież wyraża swoje uczucia i emocje, które to procesy są ważne w wieku młodzieńczym, dokument zauważa, że *nie powodują one głębszej przemiany w perspektywie całego życia*⁹⁰. Ukazując z kolei znaczenie wspólnot charytatywnych oferujących możliwość konkretnych działań służących pomocy ludziom potrzebującym, dokument zauważa, że *często (...) brakuje w tych grupach pogłębienia motywacji do dawania siebie innym*⁹¹. Warto w tym miejscu podkreślić, że dokument presynodalny zauważa, iż młodzież, chcąc dzielić się swoją wizją świata w mniej lub bardziej sformalizowanych wspólnotach, potrzebuje budowania bliskich relacji z rówieśnikami, wobec których będzie mogła w bezpiecznych warunkach wyrażać swoje opinie, konfrontować je z innymi i umacniać swoją motywację, biorąc przykład z innych⁹². Dokument zauważa, że różne grupy odpowiednio prowadzone w środowisku kościelnym *mogą odpowiedzieć na deficytową dziś potrzebę przynależności, która daje poczucie więzi, akceptacji i oparcia*⁹³. Dokument podkreśla też, że według młodzieży wspólnoty powinny być *przestrzenią osobistego rozwoju, pogłębiania wiary, dyskusowania, modlitwy i studium biblijnego*. Młodzież domaga się od zrzeżeń tego, aby dawały im *konkretny pomysł na aktywność, w której będą mogli się sprawdzić, podejmując odpowiedzialność*⁹⁴. Wskazuje przy tym na ewangelizację jako jeden z obszarów, w którym może się zaangażować. Mając poczucie, że zna swoich rówieśników i wie, jak do nich wyjść,

⁸⁹ Tamże, s. 10.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ Tamże.

⁹² Tamże, s. 13.

⁹³ Tamże

⁹⁴ Tamże.

podkreśla, że chętnie pójdzie na peryferie ewangelizować, oczekując jednak zaufania od duszpasterzy i stworzenia atrakcyjnej oferty religijnej dla swoich kolegów, wobec których będą świadczyć o wierze⁹⁵.

Kolejnym minusem polskiego duszpasterstwa młodzieży jest postawa części duchownych. Dokument, doceniając ich postawę w perspektywie doświadczeń związanych z organizowanymi w 2016 roku ŚDM, pokazuje, że mamy do czynienia z dwoma rodzajami duszpasterzy. Część z nich zaangażowała się w przygotowanie i przebieg ŚDM, traktując to wydarzenie długofalowo, będąc zarazem liderami w kolejnych inicjatywach. Byli jednak duszpasterze angażujący się w ŚDM akcyjnie, nie przygotowując wcześniej ludzi młodych do udziału w nich. Dokument zauważa, że zabrakło też ich zaangażowania po ŚDM, przez co zgromadzona jednorazowo młodzież wycofała się z dalszej aktywności⁹⁶. Warto w tym miejscu podkreślić, że młodzież domaga się od swoich duszpasterzy spójności między tym, co oni przepowiadają, z tym, jak sami żyją. Młodzież oczekuje tego, że postawa ludzi Kościoła będzie podobna do papieża Franciszka, będącego dla nich przykładem skromności, prostoty, ubóstwa, pokory i ofiarności. Według nich przewodnik w życiu wiary ma dawać radosne świadectwo radykalizmu, konsekwentnie krocząc drogą swego powołania. Duszpasterze młodzieży mają być blisko ludzi młodych, traktując ich podmiotowo. Dokument podkreśla, że młodzież jest gotowa przyjmować zasady i wymagania wtedy, gdy są one *poparte osobistym doświadczeniem innych*⁹⁷. Warto też zauważyć, że według dokumentu młodzież domaga się również od swoich duszpasterzy i całego Kościoła instytucjonalnego refleksji nad stanem religijności młodzieży w Polsce, chcąc włączyć się w powyższą refleksję. Zastanawia się ona nad tym, dlaczego nie ma ludzi młodych na tradycyjnych nabożeństwach w parafiach, ale są oni obecni na czuwaniach modlitewnych czy spotkaniach typu ŚDM oraz dlaczego wielu ich

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Tamże, s. 18.

⁹⁷ Tamże, s. 13.

rówieśników nie interesuje się wspólnotą Kościoła albo traktują ją jako zło konieczne⁹⁸.

Ukazany w dokumencie obraz polskiego duszpasterstwa młodzieży jest obrazem realistycznym, zawierającym mocne i słabe strony. Choć powstał on w 2017 roku, to wiele zawartych w nim diagnoz, jak też propozycji kierunków działań nie straciło z aktualności. Warto zauważyć, że pewne propozycje zmian są zbieżne z propozycjami zawartymi w *Christus vivit*. Spróbujmy teraz zestawzić obydwa dokumenty, aby wyprowadzić kierunki rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce.

4. Kierunki rozwoju polskiego duszpasterstwa młodzieży

Po przedstawieniu wizji duszpasterstwa młodzieży zawartej w *Christus vivit*, jak też jego obrazu zawartego w dokumencie presynodalnym, autor ukaże pewne kierunki działań na przyszłość. Pozostaną one na pewnym poziomie uogólnienia – ich ukonkretnianie ma się odbywać *na drodze synodalnej* z udziałem młodzieży w konkretnych uwarunkowaniach lokalnych.

Franciszek w swojej adhortacji *Christus vivit* zwraca uwagę na fakt, że tworząc propozycję duszpasterstwa młodzieży, należy skorzystać z propozycji samych ludzi młodych, pisze też o konieczności poszukiwania, zaproszenia, wezwania, *które przyciągałoby ich do doświadczenia Pana*, co ma stanowić jedną z głównych linii działania Kościoła (202-203, 209). W realizacji tej linii dużą rolę powinna odgrywać sama młodzież, która najlepiej wie, jak znaleźć atrakcyjną drogę prowadzącą do rówieśników. Z kolei dokument presynodalny zauważa, że należy zaprosić młodych do współtworzenia duszpasterstwa młodzieży, wykorzystując ich potencjał, dając im możliwość realizowania swoich talentów i formując do działalności ewangelizacyjnej. Dokument ukazuje konkretne przykłady zaangażowania młodych w różne przestrzenie działalności duszpasterstwa młodzieży w Polsce. Trzeba rozwijać powyższy kierunek działań zaproponowany w dwóch przywoływanych dokumentach, zapraszając młodych do

⁹⁸ Tamże, s. 14.

współtworzenia, a następnie realizowania koncepcji duszpasterstwa młodzieży, co z jednej strony będzie stanowić wyraz ich podmiotowego traktowania, a z drugiej przyczyni się do tego, że nie będzie ono oderwane od potrzeb i oczekiwań młodzieży. Dobrym przykładem takich działań jest trwający od 2019 roku w diecezji warszawsko-praskiej synod młodych⁹⁹.

Budując koncepcję duszpasterstwa młodzieży, można posługiwać się kluczem funkcji podstawowych, których realizacja służy urzeczywistnianiu się istoty Kościoła. Zastanawiając się nad odnową funkcji prorockiej, trzeba mieć na uwadze wskazania Franciszka zawarte w *Christus vivit* odnoszące się do znaczenia pierwszego przepowiadania i głoszenia kerygmatu, które powinno być realizowane w języku zrozumiałym przez młodzież, będącym językiem *bliskości, bezinteresownej, relacyjnej i egzystencjalnej miłości, która dotyka serca, dociera do życia, rozbudza nadzieję i pragnienia, mające rozbudzić głębokie doświadczenie wiary* (210-211). Franciszek z naciskiem podkreśla, że *głoszone słowo Pana jest zawsze żywe i skuteczne* (229). W tym

⁹⁹ Postawił on sobie do realizacji 12 celów: 1. **Refleksja** nad stanem duszpasterstwa młodych w diecezji warszawsko-praskiej; 2. **Formacja** liderów świeckich duszpasterstwa młodych i wsparcie osób zajmujących się duszpasterstwem młodych; 3. Zapoznanie się z **obrazem kościoła diecezjalnego** w oczach młodych diecezji; 4. Wspólne **poszukiwanie** nowych propozycji duszpasterskich dla młodych; 5. **Formy i potrzeby** – wspólna dyskusja nad istniejącymi formami duszpasterstwa młodych (złoty, spotkania, wspólnoty i grupy młodzieżowe, wolontariat itp.); 6. **Duszpasterze** – formacja duszpasterska kapłanów diecezji w kontekście duszpasterstwa młodych; 7. **Powołanie** – duszpasterstwo młodych jako miejsce rozeznawania powołania; 8. **Komunia** – integracja środowisk zajmujących się duszpasterstwem młodych; 9. **Relacje** – refleksja nad relacją duszpasterz – młodzi i podmiotowością młodych; 10. **Propozycje** duszpasterskie dla parafii; 11. **Dobre praktyki** – opracowanie linii dobrych praktyk – co wychodzi, co nie wychodzi, co można wykorzystać w innych miejscach, czym się podzielić z innymi; 12. **Przestrzeń** – stworzenie przestrzeni dla młodych w duszpasterstwie. W ramach jego trwania przeprowadzono badania internetowe wśród młodzieży dotyczące, między innymi, postrzegania przez nich duszpasterstwa młodzieży realizowanego w diecezji oraz parafiach i ich oczekiwań na przyszłość. Zob. *Synod Młodych w Diecezji Warszawsko-Praskiej*, <https://florianska3.pl/> (dostęp 13.07.2020).

kontekście papież zauważa, że brakuje u *kapłanów braku staranności w przygotowaniu homilii i głoszenia słowa Bożego* (41). Trzeba w tym miejscu przywołać także dokument presynodalny pokazujący, że młodzież *oczekuje jasnego przekazu wiary z zastosowaniem zrozumiałego języka i nowych metod komunikacji, opartych na przeżyciu, doświadczeniu, a nie jedynie na suchym wyłożeniu oderwanych od życia formuł*, w którym nie będzie moralizowania i abstrakcyjności, będąc zarazem ukierunkowanym na pogłębienie motywacji postaw. Realizacja powyższych wskazań wymaga przeprowadzenia ogólnopolskich badań dotyczących percepcji przepowiadania kościelnego, w tym przepowiadania do młodzieży, z uwzględnieniem zarówno wymiaru materialnego, jak i formalnego. Ich owoce powinny być uwzględnione w ramach formacji homiletycznej kleryków, jak formacji stałej księży. Przy jej realizacji warto odwoływać się do nauczania Magisterium zawartego chociażby w *Dyrektorium homiletycznym* z 2015 roku, jak też w adhortacji *Evangelii gaudium* dużo miejsca poświęcającej zasadom przepowiadania kerygmatycznego i głoszeniu homilii (zob. nr 99-175). W prowadzonej formacji, jak też praktyce duszpasterskiej trzeba zwracać uwagę na to, aby język przepowiadania Dobrej Nowiny do młodzieży był językiem dostosowanym do jej mentalności, unikając zarazem uproszczeń i spłylenia głoszonych prawd. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na język, którym posługuje się Franciszek, przemawiając do młodych. Jest to język egzystencjalny, obrazowy, zawierający porównania z życia codziennego, pozbawiony teologicznych żargonów. Może taki sposób przepowiadania Franciszka sprawia, że w połączeniu ze spontanicznością i spektakularnymi gestami papież trafia do swoich słuchaczy, przemawiając do wyobraźni i pobudzając do działania¹⁰⁰.

Zbadania domaga się także percepcja lekcji religii w polskiej szkole. Przywołane wcześniej dane wskazują na to, że z roku na rok zmniejsza się liczba młodzieży uczęszczającej na te lekcje. Warto szukać wielorakich przyczyn istniejącego stanu rzeczy, biorąc też pod uwagę

¹⁰⁰ M. Fiałkowski, *Papieża Franciszka inspiracje dla duszpasterstwa młodzieży*, „Polonia Sacra” 2016 nr 4, s. 90-91.

refleksję Franciszka zawartą w *Christus vivit* podkreślającego, że *szkoła, w kontekście* wyników duszpasterstwa skoncentrowanego na nauce religii, które często okazuje się *niezdolne do wzbudzenia trwałych doświadczeń wiary, potrzebuje pilnej samokrytyki* (221). Trzeba nieustannie podnosić merytoryczny i formalny poziom lekcji religii w szkole, biorąc pod uwagę dokument presynodalny wskazujący na to, że szkoła daje możliwość ich obserwowania i słuchania wielu młodych ludzi, jak też dostarcza okazji do osobistego kontaktu z osobami niemającymi kontaktu z duszpasterstwem parafialnym. Potrzeba nieustannego podnoszenia poziomu kształcenia katechetycznego kleryków oraz osób świeckich pragnących zostać katechetami, jak też dbania o stałą formację tych, którzy już katechizują, mając na względzie zarówno jej wymiar duchowy, jak też merytoryczny. Warto w tym miejscu podkreślić, że odnowy wymagają rekolekcje szkolne prowadzone dla młodzieży, które nie mogą ograniczać się tylko do mszy św. z homilią¹⁰¹. Przygotowując tego typu rekolekcje, trzeba także wziąć pod uwagę głosy młodzieży, jak też zaprosić ją do ich współtworzenia. Wszystkie podejmowane działania mają w perspektywie posłużyć *ewangelizacyjnemu* traktowaniu lekcji religii w szkole, dzięki czemu można wpłynąć na pogłębienie motywacji wyborów wynikających z wiary tak, aby odpowiadała ona na problemy współczesnego człowieka. Może to też zwiększyć zasięg odbiorców Dobrej Nowiny, docierając również do osób niemających kontaktu z Kościołem¹⁰².

Prowadzone badania powinny nie tylko objąć kwestie percepcji przepowiadania dla młodzieży czy lekcji religii, ale także postaw, stanu religijności młodzieży, jak też jej odbioru duszpasterstwa. Będzie to dobrą realizacją postulatów Franciszka zawartego w *Christus*

¹⁰¹ Na temat sposobu oraz metod i form prowadzenia rekolekcji szkolnych zob. W. Przygoda, *Blaski i cienie rekolekcji szkolnych*, „Homo Dei” 2004 nr 1, s. 25-35; S. Janiga, M. Chmielewski, *Rekolekcje szkolne w polskiej praktyce katechetycznej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1/2013, s. 5-21.

¹⁰² P. Tomasiak, *Lekcja religii – odpowiedzialna praca na rzecz polskiej szkoły*, dz. cyt., s. 65-66.

vivit zwracającego uwagę na konieczność dokonania *analizy sytuacji młodzieży, aby rozpoznać najbardziej odpowiednie programy duszpasterskie* (103), jak też dokumentu presynodalnego wzywającego do refleksji nad stanem religijności młodzieży w Polsce. Uzyskane wyniki badań socjologicznych powinny stać się w perspektywie wskazówką dla pracy duszpasterskiej Kościoła¹⁰³.

Ważną kwestią w duszpasterstwie młodzieży powinny odgrywać media społecznościowe. Franciszek zauważając w *Christus vivit*, że *cechą dzisiejszego świata jest środowisko cyfrowe*, podkreślił, że *internet i sieci społecznościowe są obecnie nieodzowną przestrzenią, aby dotrzeć i angażować ludzi młodych (...) w inicjatywy i działania duszpasterskie* (86-87). Z kolei dokument presynodalny zauważa, że w polskim duszpasterstwie młodzieży często wykorzystuje się media społecznościowe, podkreślając zarazem, że może on być miejscem *pierwszego spotkania młodego człowieka z Kościołem, który odpowie na jego pytania o wiarę czy wątpliwości egzystencjalne*. Budujące się w ten sposób relacje wirtualne, dzięki odpowiedniemu zaangażowaniu i atrakcyjnej ofercie, mogą stać się początkiem realnej relacji. Trzeba dalej rozwijać kierunek działań związanych z wykorzystywaniem mediów społecznościowych w duszpasterstwie młodzieży, angażując do tego ukształtowanych religijnie i osobowościowo młodych. Podejmując tego typu działania, należy zwrócić szczególnie uwagę na to, aby miały one przede wszystkim charakter preewangelizacyjny. Wielorakie działania duszpasterskie w sieci nie mogą nigdy zastąpić realnych spotkań w żywej wspólnoty Kościoła, która razem się modli, uczestniczy w Eucharystii i korzysta z sakramentu pokuty. Wielkim wyzwaniem stojącym przed duszpasterstwem młodzieży jest wypracowanie takiego modelu prowadzenia rekolekcji internetowych, aby w perspektywie prowadziły one do realnego spotkania uczestniczących w nich osób w wybranych parafiach, w których będą oni mogli skorzystać z sakramentu pokuty i wziąć udział w Eucharystii.

¹⁰³ J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988-1998-2005-2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, dz. cyt., s. 198.

Powyższy postulat wpisuje się także w odnowę realizacji funkcji kapłańskiej w szerokim kontekście duszpasterstwa młodzieży związanym z nauczaniem Franciszka podkreślającego w *Christus vivit*, że ważną rolę w tym duszpasterstwie powinny odgrywać sakramenty, szczególnie Eucharystii i pokuty (229). Kwestię życia sakramentalnego porusza także dokument presynodalny, pisząc o przygotowaniu do sakramentu bierzmowania oraz małżeństwa, jak też sprawowaniu sakramentu pokuty. W kwestii przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania dokument podkreśla, że odbywa się ono często w małych grupach w parafiach, będąc też okazją do poznania młodych. Warto w tym kontekście postawić pytanie o praktyczną realizację *Wytycznych KEP dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania z 2017 roku*. W ilu polskich diecezjach zmodyfikowano to przygotowanie, biorąc po uwagę powyższy dokument? Czy podejmuje się, wraz z młodzieżą, refleksję nad poziomem i efektywnością tego przygotowania tak, aby sakrament bierzmowania nie był sakramentem *pożegnania z Kościołem*?

Ważną kwestią jest w duszpasterstwie młodzieży powinno odgrywać sprawowanie sakramentu pokuty, jak też kierownictwo duchowe, co stanowi część duszpasterstwa indywidualnego. Będąc uzupełnieniem duszpasterstwa zwyczajnego, nie może ono być w Kościele pomijane, stanowiąc Jego odpowiedź na sytuację człowieka w szczególnych okresach jego życia¹⁰⁴. Na rolę duszpasterstwa indywidualnego zwraca uwagę Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*, podkreślając konieczność głoszenia Ewangelii od osoby do osoby oraz dialogicznego podchodzenia do rozmówców¹⁰⁵. Również w *Christus vivit* pojawiają się wezwania do indywidualnego, związanego z jego *śłuchaniem i towarzyszeniem*, podejścia do każdego młodego człowieka (291-292). Z kolei dokument presynodalny podkreśla, że niektóre z przestrzeni duszpasterstwa dają możliwość wprowadzenia *elementów duszpasterstwa indywidualnego*, pisząc o indywidualnych

¹⁰⁴ A. Tomkiewicz, *Duszpasterstwo indywidualne*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, dz. cyt., s. 599.

¹⁰⁵ Franciszek, *Adhortacja Evangelii gaudium*, dz. cyt., nr 127-128.

rozmowach, sakramencie spowiedzi czy kierownictwie duchowym. Pisząc też, że młodzi zachęceni są do regularnego przeżywania sakramentu pokuty, przykładowo przy okazji pierwszych piątków miesiąca i zauważając, że w czasie jego sprawowania pojawiają się elementy kierownictwa duchowego, podkreśla zarazem, że ta praktyka nie jest czymś powszechnie realizowanym w polskim duszpasterstwie. Wydaje się, że jest to jedna z najważniejszych kwestii domagających się zmiany w polskim duszpasterstwie młodzieży, które zbyt mały nacisk kładzie na pomoc w odczytywaniu życiowego powołania, ograniczając jego rozumienie tylko jako wezwanie do życia konsekrowanego (kapłańskiego bądź zakonnego). Rodzi się w tym miejscu pytanie o relację między duszpasterstwem młodzieży a szeroko rozumianym duszpasterstwem powołań. Trzeba nieustannie podejmować wielorakie działania pokazujące duszpasterzom znaczenie i rolę kierownictwa duchowego, ucząc ich tej *sztuki* i zachęcając do jej prowadzenia. Wymaga to, między innymi, ukazywania istoty tożsamości kapłanów z podkreśleniem, że mają oni właściwie i profesjonalnie *towarzyszyć* młodym na drodze wzrostu ich wiary. Aby mogli oni dobrze spełniać swoje posłannictwo, trzeba ich dobrze do tego przygotować. W tym kontekście należy postulować rozwój szkół formatorów dla duchowieństwa, które nie tylko będą podejmować kwestie towarzyszenia klerykom, ale również młodzieży. W ramach prowadzonych zajęć trzeba także uczyć *sztuki prowadzenia rozmowy duszpasterskiej*, szanującej wrażliwość młodzieży i jej chęć wejścia w głębsze relacje z Bogiem i z drugim człowiekiem¹⁰⁶. Trzeba w tym miejscu przywołać słowa Benedykta XVI wypowiedziane w czasie spotkania z kapłanami w katedrze w Warszawie w 2016 roku podkreślającego, że *wierni oczekują od kapłanów tylko jednego, aby byli*

¹⁰⁶ Więcej na ten temat zob. S.M. Bałdyga, *Rozmowa w duszpasterstwie młodzieżowym, Wskazówki metodologiczne dla duszpasterzy i animatorów świeckich*, w: red. P. Ochotny, M.J. Tutak, T. Wielebski, *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, dz. cyt., s. 213-233.

specjalistami od spotkania człowieka z Bogiem¹⁰⁷. Papież podkreślając, że nie wymaga się od księdza, by był ekspertem w sprawach ekonomii, budownictwa czy polityki, akcentował, że oczekuje się od niego, by był ekspertem w dziedzinie życia duchowego. Z naciskiem podkreślił, że Chrystus potrzebuje kapłanów, którzy będą dojrzałymi, męskimi, zdolnymi do praktykowania duchowego ojcostwa¹⁰⁸.

Pomocą młodzieży w odczytywaniu życiowego powołania mają nie tylko służyć kapłani, zakonnice i zakonnicy, ale także, na co zwraca uwagę papież Franciszek w *Christus vivit, świeccy, profesjonaliści, a także wykwalifikowani młodzi ludzie* (291). Trzeba zadbać o całościową formację tych osób, dając im narzędzia do kompleksowego towarzyszenia ludziom młodym, pomagając im w rozwijaniu charyzmat słuchania służącemu też rozeznawaniu życiowego powołania. Warto też podkreślić konieczność dobrego przygotowywania kleryków do pełnienia tej posługi. Formując różne osoby do posługi towarzyszenia i słuchania młodych, trzeba zwracać uwagę na konieczność rozwijania wielorakich cech, o których pisze Franciszek w swojej adhortacji, zwracając szczególną uwagę na dążenie do świętości, poszanowanie wolności rozmówcy, brak postawy oceniającej (246). O cechach osób, które mają towarzyszyć młodym, pisze też dokument presynodalny, zauważając, że trzeba być blisko ludzi młodych i traktować ich *podmiotowo*.

Jednym z powołań życiowych jest powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Franciszek zauważając w *Christus vivit*, że trzeba dbać o koordynację i integrację duszpasterstwa młodzieży i duszpasterstwa rodzinnego w procesie powołaniowym, podkreślił, że *konieczne jest przygotowanie do małżeństwa*, zauważając, że wymaga to *wychowania siebie samego, rozwijania najlepszych cnót, przede wszystkim miłości, cierpliwości, zdolności do dialogu i służby* (242, 265). Z kolei dokument poruszając kwestie przygotowaniu do małżeństwa zauważa, że

¹⁰⁷ Benedykt XVI, *Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem*, Warszawa 25 V 2016, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/podroze/pl_20060525_2.html (dostęp 7.07.2020).

¹⁰⁸ Tamże.

brakuje wzorców życia rodzinnego, podkreśla, że jego celem jest także wyrównywanie różnych jego dysfunkcji. Potrzebna jest w Polsce dalsza praca nad doskonaleniem i rozwojem *prowadzenia narzeczonych na drodze przygotowania do małżeństwa*, jak także *towarzyszenie im w pierwszych latach życia małżeńskiego*, na co zwraca uwagę Franciszek w *Amoris laetitia* (205-230).

Mówiąc o odnowie funkcji kapłańskiej w kontekście duszpasterstwa młodzieży, należy także, zwracając uwagę na konieczność rozwoju różnych form religijności, zadbać o właściwe ustawienie priorytetów. Franciszek w *Christus vivit* zwracając uwagę na rolę przepowiadania słowa Bożego i sprawowania sakramentów, podkreśla też znaczenie adoracji Najświętszego Sakramentu, modlitwy kontemplacyjnej, dobrego przeżywania różnych okresów roku liturgicznego, nawiązywania do przykładów życia świętych, różnych przejawów pobożności ludowej, w tym pielgrzymek, wykorzystywania w duszpasterstwie oraz ewangelizacji teatru, malarstwa, muzyki i śpiewu, sportu, wycieczek na łonie natury (49-63, 224-229). Również dokument presynodalny, charakteryzując polskie duszpasterstwo młodzieżowe, pisze o pielgrzymkach, warsztatach i obozach młodzieżowych, różnego rodzaju spotkaniach młodych, działaniach ewangelizacyjnych, podkreślając też rolę corocznych ogólnopolskich Spotkaniach Młodych Lednica 2000 czy Europejskich Spotkaniach Młodzieży Taize. Nie negując znaczenia wielu metod i form działań duszpasterskich, w tym również mających charakter *religijnych eventów*, trzeba kłaść szczególny nacisk, tak jak postuluje papież Franciszek, *na głoszenie kerygmatu oraz posługę sakramentalną*, nie zapominając jednocześnie o indywidualnym podejściu do każdego człowieka. Mówiąc o posłudze sakramentalnej, trzeba podkreślić, że nie chodzi o związany z bezdusznym sprawowaniem sakramentów sakramentalizm, ale o takie ich sprawowanie, aby stwarzać możliwości jak najpełniejszego docierania do młodych łaski Bożej, która będzie przemieniać ich serca i umacniać w rozwoju wiary. Widoczny spadek poziomu uczestnictwa młodzieży w niedzielnej mszy św. czy też korzystania z sakramentu pokuty powinien być punktem

wyjścia do refleksji nad jego wielorakimi przyczynami i podjęciem odpowiednich działań.

Trzeba dotknąć kwestii *drzemiącego potencjału* osób przygotowujących, jak też biorących udział w Światowych Dniach Młodzieży. Dokument presynodalny wskazuje na to, że w wielu miejscach stały się one impulsem do ożywienia duszpasterstwa młodzieży. Niestety – również z powodu postawy niektórych duchownych zgasł rozbudzony wtedy zapal duszpasterski. Trzeba na nowo *rozpalić ducha* tych dni, zwracając się do osób biorących w nich udział oraz wskrzeszając część realizowanych wówczas inicjatyw. Nie można przy tym zapominać, że duszpasterstwo młodzieży powinno być rzeczywistością pluralistyczną, oferującą wielość różnych propozycji duszpasterskich. Bogactwo propozycji duszpasterskich może spowodować, że każdy z młodych ludzi poszukujących przestrzeni wzrostu w wierze i miłości znajdzie *coś dla siebie*.

Jednym z przejawów realizacji funkcji pasterskiej jest działalność różnych zrzeżeń, które powinny odgrywać ważną rolę w duszpasterstwie młodzieży. Zwraca na to uwagę Franciszek, podkreślając w *Christus vivit*, że w nich młodzi uczą się *umiłowania milczenia i zażyłości z Bogiem* (224) oraz że odgrywają one ważną rolę w *towarzystwie* (242). Również dokument presynodalny podkreślając ich znaczenie w duszpasterstwie młodzieżowym i zauważając, że mogą one odpowiedzieć na deficytową *potrzebę przynależności*, podkreśla, że powinny one być *przestrzenią osobistego rozwoju, pogłębiania wiary, dyskusowania, modlitwy i studium biblijnego*. Charakteryzując różnego rodzaju typy zrzeżeń działających w Polsce, dokument zwraca zarazem uwagę na pewne braki w ich działalności, pisząc o *ekskluzywizmie, emocjonalnym przeżywaniu wiary, braku pogłębienia motywacji służebności*. Prowadząc działalność formacyjną w różnego rodzaju grupach, warto zwracać uwagę na powyższe braki, korzystając chociażby z kryterium eklezyjalności zrzeżeń zaproponowanego przez Jana Pawła II w adhortacji *Christifideles laici*¹⁰⁹. Mają

¹⁰⁹ Papież zwracając uwagę na *koniczność istnienia wyraźnych i ścisłych kryteriów oceny i uznania zrzeżeń laikatu, określanych także jako „kryteria charakteru*

one być pewnym papierkiem lakmusowym wskazującym na to, czy prowadzona w nich formacja jest właściwa.

Franciszek zauważając w *Christus vivit*, że wielu młodych znajduje się w sytuacji głębokiego osierocenia, cierpiąc z powodu braku doświadczenia braku ojcostwa, *nieciągłości, eliminacji i upadku podstawowych pewników*, podkreśla rolę odpowiednich środowisk, w których młodzież doświadczy *serdecznej gościnności*. Jest to proces tworzenia *domu* czyli *rodziny*, w której buduje się więzi. Takimi miejscami *doświadczenia miłości* mają być parafie, oratoria, różne ośrodki młodzieżowe, ruchy i szkoły, w których trzeba *rozwijać i umacniać (...)* *zdolność do serdecznej gościnności*, oferując *drogi bezinteresownej miłości i promocji, afirmacji i rozwoju* (216-220). Wszędzie tam mają oni *doświadczyć Kościoła otwartych drzwi* (234). Z kolei dokument presynodalny podkreśla, że duszpasterstwo młodzieży powinno wyrównywać dysfunkcje pojawiające się w życiu rodzinnym młodych, budując relacje oparte na szacunku i uczciwości oraz służbie drugiemu człowiekowi, a także umacniać wiarę w nierozzerwalność małżeństwa, co związane jest z propagowaniem *postawy oddania, miłości i służby*.

kościelnego”, wymienia: *stawianie na pierwszym miejscu powołania każdego chrześcijanina do świętości, odpowiedzialność w wyznawaniu wiary katolickiej, świadectwo trwałej i autentycznej komunii, zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji, zaangażowana obecność w ludzkiej społeczności*. Podkreśla też, że przedstawione przez niego kryteria weryfikują się przez konkretne rezultaty towarzyszące życiu i działalności rozmaitych stowarzyszeń ludzi świeckich, jak na przykład *ożywienie umiłowania modlitwy, kontemplacji, życia liturgicznego i sakramentalnego; działalność na rzecz wzrostu powołań do chrześcijańskiego małżeństwa, do sakramentalnego kapłaństwa i do życia konsekrowanego; gotowość uczestniczenia w przedsięwzięciach i działaniach Kościoła zarówno na szczeblu lokalnym, jak krajowym i międzynarodowym; zaangażowanie w dziedzinie katechezy i pedagogiczne umiejętności w wychowywaniu chrześcijan; pobudzenie do chrześcijańskiej obecności w różnych środowiskach społecznych i udział w organizowaniu i animacji dzieł charytatywnych, kulturalnych i duchowych; duch wyrzeczenia i powrót do ewangelicznego ubóstwa jako do źródła wspólnatomysłnej miłości wszystkich ludzi; nawrócenie na drogę chrześcijańskiego życia lub powrót do wspólnoty ochrzczonych tych, którzy niegdyś „odeszli”*. Zob. Jan Paweł II, Adhortacja *Christifideles laici*, Watykan 1985, nr 30.

Realizując powyższe postulaty, należy zadbać o to, aby wszystkie struktury kościelne stawały się *przestrzeniami doświadczenia miłości i akceptacji*. Trzeba zadbać o to, aby młodzi często *wykorzeni*, mogli doświadczyć takiej *przynależności* do środowiska chrześcijańskiego, w której spotkają ludzi dzielących tę samą wiarę w Boga, starających się nią dzielić, swobodnie o niej mówić i uczących się od siebie wzajemnie, jak nią żyć¹¹⁰. W sposób szczególny należy zadbać o to, aby takimi przestrzeniami były parafie. Zwracał na to uwagę Jan Paweł II w *Christifideles laici*, apelując o odnowę parafii i pisząc, że nigdy nie jest ona *strukturą, terytorium, budynkiem, ale raczej „rodziną Bożą jako braci ożywionych duchem jedności”, „domem rodzinnym, braterskim i gościnnym”, „wspólnotą wiernych”*¹¹¹. Do odnowy parafii wzywa też Franciszek w *Evangelii gaudium*, podkreślając, że mają one być *środowiskami żywej komunii i uczestnictwa oraz żeby ukierunkowywały się całkowicie na misję*¹¹².

Odnowa duszpasterstwa młodzieży w kontekście realizacji funkcji pasterskiej powinna także obejmować ukierunkowanie na działalność wolontariacką i zaangażowanie społeczne. Franciszek w *Christus vivit* podkreśla, że wielu młodych jest gotowych angażować się w inicjatywy wolontariatu związane ze służbą dzieciom, osobom starszym, biednym, chorym oraz w działalność społeczną, co może stanowić pierwszy krok *do odkrycia lub ponownego odkrycia życia chrześcijańskiego i kościelnego* (170-172, 225). Również dokument presynodalny zauważa, że w Polsce wielu młodych działa *we wspólnotach charytatywnych* oferujących konkretne działania, przez co *czują się oni potrzebni, podnosząc swoją samoocenę*. Należy bardziej jeszcze ukierunkowywać młodych na tego typu działalność, pokazując wielorakie przestrzenie działań charytatywnych, w które mogą się angażować.

Jedną z takich przestrzeni może być *świat ludzi starych*. Biorąc pod uwagę prognozy GUS-u mówiące o tym, że w 2050 roku w Polsce

¹¹⁰ M. Fiałkowski, *Papieża Franciszka inspiracje dla duszpasterstwa młodzieży*, dz. cyt., s. 92.

¹¹¹ Jan Paweł II, *Adhortacja Christifideles laicii*, dz. cyt., nr 26.

¹¹² Franciszek, *Adhortacja Evangelii gaudium*, dz. cyt., nr 28.

osoby mające 60 lat i więcej będą stanowiły 40,4% społeczeństwa¹¹³, należy uwrażliwiać młodzież na ich wielorakie potrzeby. Będzie to dobra realizacja nauczania Franciszka z *Christus vivit*, piszącego o konieczności wzajemnej wymiany między ludźmi starymi i młodymi, jak też ich wspólnego otwierania się na Ducha Świętego, co będzie stanowić *wspaniałe połączenie i dopełnienie*, gdyż *osoby starsze marzą, a ludzie młodzi mają wizje* (192). Papież odwołując się do słowa Bożego, wskazał młodzieży, aby nie traciła kontaktu z osobami starszymi, słuchając ich opowieści oraz podejmując ich doświadczenia i mądrość, co wpłynie na budowanie relacji międzypokoleniowej i rozwijaniu *pamięci zbiorowej* cementującej społeczeństwo (188-191).

Każde duszpasterstwo, w tym również duszpasterstwo młodzieży, musi się odznaczać *misyjnością*. Bardzo zwraca na to uwagę Franciszek, podkreślając w *Christus vivit*, że *ludzie młodzi, będąc zakochani w Chrystusie, są wezwani do świadczenia Ewangelii wszędzie poprzez swoje życie (...) nie bojąc się iść i nieść Chrystusa w każde środowisko, aż na peryferie egzystencjalne, także do tych, którzy wydają się najbardziej oddaleni i obojętni* (175-177). Papież podkreśla, że duszpasterstwo młodzieżowe musi być *duszpasterstwem misyjnym* (240). Według niego nie można zamykać się w swoich środowiskach, ale biorąc pod uwagę różne sytuacje młodych pamiętać, że *wszyscy oni, nikogo nie wykluczając, są w sercu Boga, a zatem także w sercu Kościoła* (235). Według papieża wzorem dla duszpasterstwa młodzieżowego pozwalającego ustrzec się przed elitarnością i pozwalającym być duszpasterstwem „ludowym”, jest postawa Jezusa wobec uczniów z Emaus (Łk 24, 13-35). Z kolei dokument presynodalny zauważa, że młodzież zaangażowana w duszpasterstwo młodzieży w Polsce zna swoich rówieśników i wie, jak do nich wyjść, podkreślając, że chętnie pójdzie na peryferie ewangelizować, oczekując zaufania od duszpasterzy. Rozwijając duszpasterstwo młodzieży w Polsce, trzeba podtrzymywać

¹¹³ GUS, *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Warszawa 2016, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5468/24/1/1/ludnosc_w_wieku_60_struktura_demograficzna_i_zdrowie.pdf (dostęp 15.07.2020).

ten zapal ewangelizacyjny młodych, umiejętnie ich wspierając i ukierunkowując oraz ucząc właściwie rozumianej tolerancji dla osób myślących inaczej. Trzeba też zadbać o to, aby w prowadzonej formacji, szczególnie w kontekście działań różnych grup i wspólnot, zwracać uwagę na konieczność kształtowania *postawy misyjnego* wyjścia tak, aby nie zamieniły się one w *kółka wzajemnej adoracji*. Za Franciszkiem trzeba nieustannie podkreślać, że na mocy sakramentu chrztu każdy członek Ludu Bożego stał się *uczniem-misjonarzem* wezwanym do bycia *aktywnym podmiotem ewangelizacji*¹¹⁴.

Ważną kwestią pozostaje wypracowanie całościowej wizji szeroko rozumianego duszpasterstwa młodzieży w Polsce, połączenia jej z wizją pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce oraz koordynacja prowadzonych działań. Czy nie jest potrzebne *Dyrektorium Duszpasterstwa Młodzieży*? Biorąc pod uwagę fakt, że sekretariat Synodu poświęconego młodzieży określił jej granice wiekowe w przedziale 16-29 lat, należy zastanowić się nad uwzględnieniem w wypracowywanej wizji specyfikę różnych sytuacji egzystencjalnych. Inna przecież jest sytuacja młodzieży szkół średnich, studentów czy młodzieży pracującej. Zachowując niezmiennie priorytety dla wszystkich grup wiekowych, należy szczegółowo określić, jak będą one realizowane w poszczególnych sytuacjach. Nie można też zapominać, że duszpasterstwo młodzieży powinno być wpisane w całościową wizję pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce, którą wypracowuje Komisja Duszpasterstwa KEP, tworząc jednocześnie, mający charakter kierunkowy, ogólnopolski program duszpasterski. Powyższe kwestie wymagają dalszej, merytorycznej dyskusji.

* * *

Autor artykułu, inspirując się nauczaniem Franciszka zawartym w adhortacji apostołskiej *Christus vivit*, postanowił podjąć się zadania wskazania kierunkowych działań dotyczących odnowy i rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce. Mając świadomość, że jego

¹¹⁴ Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, dz. cyt., nr 119.

opracowanie nie wyczerpuje całości zagadnienia, zachęca czytelników do kontynuowania dalszej refleksji na ten temat.

Należy pamiętać, że realizacja duszpasterstwa młodzieży, tak jak każdego duszpasterstwa, wymaga ciągłej aktualizacji i konfrontacji ze zmieniającymi się warunkami społeczno-kulturowymi mającymi wpływ na świadomość i sposób działania ludzi. Zachowując niezmiennie, wynikające z refleksji nad Objawieniem, podstawy teologiczne, należy właściwie odczytywać *znaki czasu*, dostosowując prowadzone działania do okoliczności miejsca i wyzwań. W tym procesie nie należy zapominać o otwieraniu się na działanie Ducha Świętego, który, jak zauważa Franciszek w *Evangelii gaudium*, otwiera nowe drogi w odpowiedzi na oczekiwania młodzieży¹¹⁵. Nie można także zapominać, że w tym procesie ważne miejsce mają zająć ludzie młodzi, którzy są wezwani do współtworzenia duszpasterstwa młodzieżowego. Wszyscy mamy podążać *drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia, które nie może pozostawić rzeczy w takim stanie, w jakim są*¹¹⁶.

Streszczenie

Papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Christus vivit* pisząc, że *duszpasterstwo młodzieżowe w formie, w jakiej zwykliśmy je prowadzić, doznało naporu zmian społecznych i kulturowych*, zauważył, że *ludzie młodzi w tradycyjnych strukturach często nie znajdują odpowiedzi na swoje niepokoje, potrzeby, problemy i zranienia* (CHV 202). W perspektywie diagnozy papieskiej koniecznym staje się poszukiwanie nowego kształtu duszpasterstwa młodzieży tak, aby właściwie odpowiadało ono na jej potrzeby, uwzględniając wielorakie konteksty współczesnego świata kształtujące osobowość młodych ludzi.

Autor artykułu, inspirując się nauczaniem Franciszka zawartym w adhortacji apostolskiej *Christus vivit*, postanowił podjąć się zadania wskazania kierunkowych działań dotyczących odnowy duszpasterstwa młodzieży w Polsce. Punktem wyjścia w prowadzonych rozważaniach jest koncepcja duszpasterstwa młodzieży zawarta w adhortacji *Christus vivit* (1). Autor,

¹¹⁵ Tamże, nr 105.

¹¹⁶ Tamże, nr 25.

sięgając następnie do raportu przygotowanego na podstawie danych przekazanych z wszystkich polskich diecezji w 2017 roku przez Radę ds. Duszpasterstwa Młodzieży KEP w ramach przygotowania do XV Zwyczajnego Zgromadzenie Synodu Biskupów, przedstawił obraz polskiej młodzieży (2) oraz obraz realizowanego duszpasterstwa młodzieży w Polsce (3). Owoce jego refleksji jest wytyczenie kierunkowych działań na przyszłość (4).

Summary

In his apostolic exhortation *Christus vivit* Pope Francis said that *youth ministry, as traditionally carried out, has been significantly affected by social and cultural changes*, noticing also, that the young people *frequently fail to find in our usual programmes a response to their concerns, their needs, their problems and issues* (CHV 202). From the point of view of such papal diagnosis it seems necessary to search for the new form of the ministry so that it would meet the expectations of the youth, taking into account the numerous contexts of the modern world which are responsible for shaping the personalities of the young people.

The author of this article, inspired by the teaching of Pope Francis included in the apostolic exhortation *Christus vivit*, decided to address the task of identifying the main measures concerning the renewal of the youth ministry in Poland. The starting point of his deliberations is the concept of the youth ministry described in the apostolic exhortation *Christus vivit* (1). Next, on the basis of the report prepared in 2017 by the Polish Episcopal Conference Council for the Youth Ministry as part of the preparations for the XV Synod of Bishops and basing on the data passed on by all Polish dioceses, the authors presents the overview of the Polish young people (2) and the essence of the youth ministry in Poland (3). The result of this is defining the main measures and guidelines for the future (4).

Słowa kluczowe: adhortacja *Christus vivit*, obraz duszpasterstwo młodzieży w Polsce, odnowa duszpasterstwa młodzieży

Key words: apostolic exhortation *Christus vivit*; overview of the youth ministry in Poland, renewal of the youth ministry

Bibliografia

Bałdyga S.M., *Rozmowa w duszpasterstwie młodzieżowym. Wskazówki metodologiczne dla duszpasterzy i animatorów świeckich*, w: red. P. Ochotny,

- M.J. Tutak, T. Wielebski, *Duszpasterstwo młodzieży w Polsce wobec współczesnych przemian*, Warszawa 2018, s. 213-233.
- Benedykt XVI, Encyklika *Deus Caritas est*, Watykan 2006.
- Benedykt XVI, *Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem*, Warszawa 25 V 2016, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/podroze/pl_20060525_2.html (dostęp 7.07.2020).
- CBOS, Krajowe Biuro Przeciwdziałania Narkomanii, *Młdzież 2018*, Warszawa 2019.
- Długosz A., *Młdzieży duszpasterstwo*, w: red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin 2006, s. 511-515.
- Fiałkowski M., *Papieża Franciszka inspiracje dla duszpasterstwa młodzieży*, „Polonia Sacra” 2016 nr 4, s. 87-99.
- Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium*, Watykan 2013.
- Franciszek, Adhortacja *Christus vivit*, Watykan 2019.
- Instrumentum laboris synodu na temat młodzieży, Watykan 2018, <https://ekai.pl/dokumenty/instrumentum-laboris-synodu-nt-mlodziezy/> (dostęp 13.07.2020).
- Jan Paweł II, Adhortacja *Christifideles laicii*, Watykan 1988.
- Janicki J., *Posługa uświęcania*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, Lublin 2002, s. 221-289.
- Kamiński R., *Duszpasterstwo w społeczeństwie pluralistycznym*, Lublin 1997.
- Kamiński R., *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, Lublin 2002, s. 11-77.
- Mariański J., *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988-1998-2005-2017 (raport z ogólnopolskich badań socjologicznych)*, Toruń 2018.
- Parzyszek C., *Przygotowanie do synodu biskupów Młdzież, wiara i rozeznawanie powołania, październik 2018 r.*, „Collectanea Theologica” 87(2017) nr 3, s. 211-218.
- Sadłoń W., *Etapy socjalizacji religijnej i elementy postaw religijnych uczestników Światowych Dni Młdzieży w 2016 roku*, Warszawa 2016, s. 39, http://iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/ISKK_UKSW_SDM.pdf (dostęp 13.07.2020).
- Synod Biskupów o młodzieży 2018. Odpowiedzi na kwestionariusz. Polska*, bmw 2018 – w zbiorach autora.
- Święś K., *Obraz współczesnej młodzieży w Polsce*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2014 nr 2, s. 33-54.

- Tomasik P., *Lekcja religii–odpowiedzialna praca na rzecz polskiej szkoły*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2014 nr 2, s. 55-73.
- Tomkiewicz A., *Duszpasterstwo indywidualne*, w: red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna szczegółowa*, Lublin 2002, s. 599-625.
- Zaremba S.H., *Uczestnictwo w kulcie jako kanał komunikacji z sacrum w projekcie płynnej nowoczesności*, w: red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, *Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersum znaczeń. Nadania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988-1998-2005-2017*, Warszawa 2018, s. 139-189.

Biogram

Ks. T. Wielebski: dr hab. teologii pastoralnej; prof. UKSW; prezbiter diecezji warszawsko-praskiej; Dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych UKSW; kierownik Katedry Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa INT UKSW, wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej; Przewodniczący Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów; konsultor Komisji Duszpasterstwa KEP oraz Zespołu KEP ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia; redaktor naczelny „Warszawskich Studiów Pastoralnych”; autor m. innymi: *Dzień Pański w życiu katolików w Polsce* (2013) oraz współautor: *Postawy katolików praktykujących i odbiór duszpasterstwa parafialnego w diecezji siedleckiej. Diagnoza socjologiczna i postulaty pastoralne* (2017); *Duch, który żyje i ożywia. Teologiczno-pastoralne wymiary pneumatologii* (2019); kierunki badań: duszpasterstwo chorych i hospicyjne; świętowanie niedzieli, działalność rad duszpasterskich, współpraca teologii pastoralnej z naukami pozateologicznymi. E-mail: tomwielebski@gmail.com.

